

Universitätsbibliothek Wuppertal

Aeli Donati qvod fertvr commentvm Terenti

Evgraphi commentvm continens

Donatus, Aelius

Lipsiae, 1908

Commentum Phormionis

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1594](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1594)

EVGRAPHI
COMMENTVM PHORMIONIS

Rec. β $\left\{ \begin{array}{l} L = \text{cod. Leid. Voss. lat. Q. 34 s. X: — IV 3, 1.} \\ l = \text{cod. " " fragmenta apud Lindenbrogium} \\ \quad \text{servata, v. praef.} \\ A = \text{cod. Ambros. H 75 inf. s. XI: prol.} \\ F = \text{cod. Laudun. 467 s. XV: — II 1, 59.} \\ G = \text{cod. Sangall. 860 s. XV.} \end{array} \right.$

Rec. α $\left\{ \begin{array}{l} V = \text{cod. Leid. Voss. lat. Q. 36 s. X.} \\ B = \text{cod. Vatic. Basil. 19 H. s. X: prol.} \end{array} \right.$

$\beta = \text{consensus codicum } L(l)AFG \}$ aut omnium aut eorum qui
 $\alpha = \text{" " VB } \}$ exstant.

Faernus = editio C. Victorii cum emendationibus G. Faerni
 Veneta 1561.

Lindenbr. = " Frid. Lindenbrogii Francofurt. 1623.

Westerh. = " A. H. Westerhovii Hagana 1726.

Zeune = " I. C. Zeunii Lipsiensis 1774.

Klotz = " R. Klotzii Lipsiensis 1840.

W. = Wessner.

* * * * lacuna.

Litteris inclinatis indicavi quae in sola rec. β exstant.

PHORMIO

PROLOGVS

Semel tibi datum praeceptum circa prologos perseueret, numquam Terentium <ea> ratione uti in prologis, qua utantur omnes, quippe cum aduersarius Luscius Lanuinus maledictis frequentissime Terentium persecutus sit, quibus oportebat in prologo responderi. hanc quidem quaestionem etiam ipse fecit Terentius: numquam enim prologis uteretur, nisi haberet aduersarium, cui malediceret. ita nascitur hic quasi quaedam controuersia, qua reus efficitur Terentius, quod faciat contra legem, quod iniuste agat omittendo prologorum consuetudinem et tantum maledicta 10 ponendo. huic per qualitatem respondit aduersarium suum cogere, ut istud, quod Terentius facit, possit efficere.

1 **I** POSTQVAM POETA VETVS POETAM NON POTEST RETRAHERE AB STVDIO ET TRADERE HOMINEM *postquam inquit*, Luscius Lanuinus — *hic enim est 'poeta uetus'* — poetam 15 nostrum Terentium non potest coercere, quominus comoedias scriberet, et hominem ad otium reuocare, coepit eum maledictis terrere credens non scripturum comoedias Terentium, si ei saepe malediceret. obicit praeterea primam quaestiunculam, quod leues comoedias Terentius fecerit: 20

1 Semel] Semper *A* | prologos *Faernus*: epilogos *codd.* | perseuerat *B* (*edd.*) || 2 ea *add. W.* || 3 utuntur *AGB* || 4 Terentium] eum α || 5 respondere α || 6 quod enim terentius (*enter-om. AG*) numquam *codd.*, *corr. W.* || 7 malediceret <certum est> α || 8 hinc *A* || 9 faciat *W.*: -*cit codd.* || 11 respondet α || 12 cogere <se> α || 14 *AB*] a *FG* | <id est> luscus α ; <non potest> luscus β || 16 potuit α || 17 reuocare *Schopen*: -*ret codd.* || 20 fecerit terentius *AG*

- criminator, quia non fecit, quod Luscius Lanuinus in comoediis fecit. ita fit obiecti criminis ex quadam aduersarii accusatione purgatio. — 5 TENVI ESSE ORATIONE ET SCRIPTVRA LEVI hoc est: soliditatem in uerbis nullam, <nullam> in rebus. hoc obiectum est. ostendit etiam nullam grauitatem, quoniam istud, quod obiecerat iste, <non> fecisset: 'ideo' *inquit Terentius* 'ista obiecerat, quod non feci, quod fecit idem Luscius Lanuinus 6 <INSANVM ADULESCENTVLVM CERVAM VIDERE FVGERE> ET SECTARI CANES ET EAM FLORARE ORARE VT SVBVENIAT SIBI, in quo utique perspicis nihil, quod comoediarum sit: non enim aut amator errat aut suspicione ducitur aliqua aut affectus est alicuius aut irascitur, quod filius nolit ducere uxorem, pater aut aliquod horum est, quod in comoediis esse deberet. primum enim, quod ad comoediam <istam> pertinet, est insanus adulescens, qui affectus a comoediis longe uidetur alienus; deinde quod ceruam uidet fugere et sequi canes, istud omnino comoediae alienum est. ita leue hoc nescio quod genus dicendi et alienum siquidem Luscius Lanuinus <admi>sit, Terentius ostendit uilia se magis ista uitare, ut, si quid in aduersario esse cognouerit, reprehendat.
- 9 — 9 QVOD SI INTELLEGERET CVM STETIT OLIM NOVA ACTORIS OPERA MAGIS STETISSE QVAM SVA comoedia ista, quam reprehendit, dicta a Lanuino est et placuit: quare potest esse praescriptio, quod reprehendi non possit, ex eo quod iam populo placuit. occurrit huic Terentius dicendo 'quodsi

1 <ipse> luscius AG || 5 nullam add. *Faernus* || 6 obiecerit LFG | iste AG, ista *rell.* | non add. W. || 7 fecisset W.: fecisse et LF, fecisset et AG, fecisse α | obiecit α ; obiecerat <scilicet luscius lanuinus> A || 8 feci W: fecit *codd.* || 10 ET EAM om. LAGV | <et> orare AG | conueniat L | quo W.: qua *codd.* || 12 errat W.: erat *codd.* || 13 noluit β , nolit (*ante filius*) α || 14 quod <solet> α | <ut> debet α || 15 <est> enim AG | istam (*sc. Lusci*) add. W. || 16 <quod> est β , <id> est α | adulescens insanus α | longe ante a AG || 17 uideatur LF | <quod> deinde quod LF, quod deinde α || 18 istuc LA | comediis F, a comoedia α | leue post 19 quod α || 19 et *Goetz*: est *codd.* || 20 admisit *Goetz*; <in eo> sit α || 24 dicta] data? *cf. p. 215,2; at cf. etiam p. 216,21* || 25 reprehendit non posse α

- animaduertet, quoniam, cum noua comoedia *ista* quam reprehendi data est, actoris opera stetit, non sua — ut non ingenio *potius* placuerit poetae, sed magis actoris
- 11 artificio —, 11 *MINVS MVLTQ AVDACTER QVAM NVNC LAEDIT LAEDERET et magis placere fabulae potuissent, quascumque fecis-* 5
- 12 *set.* — 12 *NVNC SI QVIS EST QVI HOC DICAT AVT SIC COGITET*
VETVS POETA SI NON LACESSISSET PRIOR NVLLVM PROLOGVM
INVENIRE POTVVISSET NOVVS QVEM DICERET NISI HARERET CVI
MALEDICERET haec est illa propositio quaestionis, quod numquam prologus a Terentio ponatur causa *ea*, qua solet 10
 prologus dici, ut poetam commendet, ut argumentum dicat, sed tantummodo <ut> maledicat aduersario. hanc quaestionem soluit, ut dixisset superuacuos esse quodammodo prologos neque illic comoediae uim contineri *et potestatem, nisi quid in prologo factum est, quod ad comoediam per-* 15
tinet. omnis igitur palma, omnis uictoria, omne certamen in ipsa fabula continetur: comoediae sunt illae, ubi uirtus et ingenium peruenire possit ad gloriam. hoc igitur dixit
- 16 16 *IN MEDIO PALMAM OMNIBVS POSITAM QVI ARTEM TRACTANT MVUSICAM:* non principia neque extremitates considerari oportere, sed illa, quae sunt media, quae comoe- 20
 18 diam tenent, ubi ars musica tota uersatur. — 18 *ILLE AD FAMEM AB STVDIO VOLVIT HVNC REICERE* nota aduersarii uoluntatem, quod maligne persecutus sit, uti Terentius ad famem reiceretur: uendebant enim comoedias et inde 25
 quaestus habebant. certe optime respondit etiam *hoc* aduersario quod dixit 19 *HIC RESPONDERE VOLVIT NON LACESSERE:* fit enim iustum, cum respondemus potius maledicis quam maledictis aliquem prouocamus. ita cum paria

2 reprehendi *W.*: -dit *codd.* || 3 sed] quam α | magis ante ingenio *codd.*, *transp. Schoell* || 5 et *om. LF* || 10 ea] hac *AG* || 12 ut *add. W.* || 13 soluit *om.* α || 14 illi *LVB*; illis *Zeune, Schopen* | comoediae uim *Schopen*: -diam *AG*, -diae *LF* α | et *om. F* | potest esse *AG* || 15 nisi *W.*: ita si *codd.* | quod] nisi quod *A*, non quod *G*, nisi *LF* | ad] ut *L* || 18 possit peruenire α || 19 tractant artem α || 20 extremitate *L*, -tē *F* | considerare *LAG*, (*post oportere*) α || 23 famam *codd. praeter G* | ab studio uoluit ante ad *AG* || 25 ad famam *G*, a fama *LF* α || 26 aduersario *W.*: -sum *codd.*

- 21 referimus, crimen est nullum: quod adiunxit **21** QVOD AB ILLO ALLATVM HIC SIBI RELATVM PVTEt. commendat nunc
- 22 poetam, cum subiungit **22** DE ILLO IAM FINEM FACIAM DICENDI <MIHI PECCANDI> CVM IPSE DE SE <FINEM> NON FACIT hic grauitur et illum peccare multa docuit et se
- 24 contentum esse respondere. — **24** NVNC QVID VELIM ANIM-ADVERTITE supponit per paucos uersus et officium prologi, ut aliquid instruat de comoedia. — ADPORTO NOVAM EPIDICAZOMENON QVAM VOCANT COMOEDIAM GRAECI nomen comoediae dicere, aliquid argumenti tangere prologi offi-
- 27 cium est. — **27** QVIA PRIMAS PARTES QVI AGET IS ERIT PHORMIO PARASITVS primas partes dicet, hoc est summas, non priores *partes: per ipsum enim parasitum quae summae sunt in comoedia <dicentur>*, siquidem comoediae nomen impositum est ab eo actore, per quem agentur plurima,
- 30 *si tamen uoluntas uestra accesserit ad poetam.* — **30** DATE OPERAM ADESTE AEQVO ANIMO subiungit illam beniuolentiam, quam semper petit prologus, et rogat etiam cum silentio. —
- 31 **31** NE SIMILI FORTVNA VTAMVR ATQVE VSI SVMVS CVM PER TVMVLTVM NOSTER GREX MOTVS LOCO EST datur hic intelligi, quod haec comoedia post illam comoediam dicitur, quae Hecyra est, ut hoc hic tetigerit 'ne tali fortuna utamur, qua usi sumus frequentissime exclusi: aliquando tamen cum labore maximo comoediam egimus uirtute potius perseuerantis actoris, qui totiens sit exclusus'. *ita in prologo Hecyrae narratur, quod frequenter ea comoedia*

2 ablatum FA; est add. FG || 3 <nunc (gloss. ad iam)> de LAG || 4 FINEM add. F || 6 respondit AG || 7 et] ad AG || 8 adportā LA | NOVAM om. α || 9 QVAM om. AG | graeci uocant AG || 10 <et> prologi AG || 11 QVI — PARASITVS] quia (quas G, quae A!) fecerit (-cit G) phormio parasitus LAG, qui fecerit parasitus phormio (post summas dicet) α || 12 dicet (post summas) α, dicit AG, ducat LF || 14 dicentur add. W. | siquidem comoediae om. β || 15 agentur W.: aguntur (post plurima α) codd. || 17 <et> adeste LAG || 18 <ut audiatur> cum α | cum silentio om. AG || 21 illam] fort. aliam || 22 ut] et AG | tetigit G || 26 ea ante Hecyrae LF, om. rel. | comoedia exclusa sit W.: a comoedia exclusus sit (sit exclusus F, exclusus G) codd

exclusa sit. et ne tamen quasi actoris illam comoediam fecerit audiri uirtute et perseuerantia et ne ex hoc iniuriam populo fecisset, adiecit et **34** *BONITAS VESTRA ADIVTANS ATQVE AEQVANIMITAS.*

I.

1.

- 35** **1** *AMICVS SVMMVS MEVS ET POPVLARIS GETA* argumentum fabulae in prima scaena per plurimas partes tractatur. haec nihil aliud tenet quam rationem et expositionem rerum gestarum, unde formam nullius causae habet. ergo uerba ac sensus, qui obscuri sunt, sequamur. — *AMICVS SVMMVS MEVS ET POPVLARIS GETA* 'popularis' tribus **10** modis accipimus: de populo, socius et eiusdem condicionis. de populo accipimus eos, qui in populo sunt; socius, ut in Sallustio (*Catil. 22, 1*) 'cum ad iusiurandum popularis sui sceleris adigeret' hoc est socius; eiusdem condicionis, ut (*Ad. II 1, 1*) 'obsecro, populares, ferte misero *15* *atque innocenti auxilium*', quamquam illic etiam de populo potest. at uero hic 'amicus summus meus ac popularis Geta' quid aliud quam seruum indicat, quod est eiusdem **36** condicionis? — **2** *ERAT EI DE RATIVNCVLA IAM PRIDEM APVD ME RELIQVVM PAVXILLVLVM NYMMORVM* de *ratiuncula*, **10** quam apud me habuit, *erat ei* reliquum nummorum, *sed* **38** aliquantulum. — **4** *ID VT CONFICEREM* hoc est: ut id reddendum pararem. — **6** *EI CREDO MVNVS* <hoc> *CONRADITVR* sicuti arbitrator, domini filio ducenti uxorem hoc a seruo munus praeparatur. 'conraditur' autem: magno labore et **35**

1 actori *F* α || 2 et *I. G.*, sed *rell.* || 5 *MEVS* om. *LGV* || 6 per *G.*, om. *LF* α | pluribus partibus α || 7 nihil — rationem et] *sic* (sed continet) α, continet rationem et (et om. *LF*) nihil aliud tenet quam (nihil — quam *ol. sscr.?*) β || 10 <a> tribus *LF* || 11 accipimus *LF*, accipitur α || 12 accipimus — sunt; socius *W.*: accipimus — sunt eiusdem condicionis *post* Sallustio β, om. α || 13 cum om. α || 15 popularis *LF* || 17 ac] et *G* || 20 paululum *L* || 21 habui *F* α, habet *L* || 22 <id est> aliquantulum α || 23 *CONRADITVR* paratur *codd.* (*gloss.*) || 24 domino *G*

- 41 inopia colligitur. — 7 QVAM INIQVE COMPARATVM EST VT HI QVI MINVS HABENT SEMPER ADDANT ALIQVID DITIORIBVS stulte, inquit, †defectum est atque dispositum, ut semper pauperes ditioribus, hoc est diuitibus, aliquid uelint adhibere, dum munera eis mittunt, a quibus accipere ipsi 5
- 43 debeant. — 9 QVOD ILLE VNCIATIM hoc est paulatim, uelut per singulas uncias. — DE DEMENSO SVO de cibariis suis, 44 hoc est quod sibi sit demensum, a metiendo.* — 10 SVVM DEFRAVDANS GENIVM fraudare suum genium dicitur, si quis parcius uiuit: at uero bene genio facit, si quis uitam 10 largius colit. ut Virgilius (*Geo. I 302*) 'inuitat genialis hiems curasque resoluit'. bene genio fieri persuadet et alio loco (*Aen. VI 603—4*) 'lucent genialibus altis aurea fulcra toris'.* — COMPARSIT MISER parcendo seruauit.* — 13 FERRETUR ALIO MVNERE expressit impetus damni, cum dixit 15 †uacua remittent'. — 14 PVERO NATALIS DIES semper natales cum suo tempore pronuntiantur, <ut> natalis annus, natalis dies, natalis hora. alioquin per se uix dici potest, quod quidem Virgilius in *Bucolicis (III 76)* 'Phyllida mitte mihi: meus est natalis, Iolla', ut solum per 20 49 se pronuntiasset. — 15 VBI INITIABVNT hoc est initiare: ad cibum infantem instruere, qui et ipse quodammodo eius dies natalis est.

α*[8] uncia uero est duodecima pars librae uel cuiuslibet rei.

*[14] est autem genius deus uoluptatis.

*[14] nam parco facit praeteritum peperci uel p'arsi. et est parco seruo uel dimitto, ut Virgilius (*Aen. I 257*) 'parce metu, Cytherea' id est dimitte metum (*cf. Seruius*).

3 defectum] decretum *G*, factum α; effectum? | est post dispositum α || 4 id est α || 5 ipsi (*ante accipere*) α, et ipsi *F*, ipsa *L* || 6 debebant α | id est α | ueluti α, *om. G* || 7 per *om. FG* | <id est> de α || 9 si qui α, si quid *L* || 10 <bibit si quis (si qui *L, om. α*) partius> uiuit *codd.* || 12 persuadet fieri *L* || 16 uacuum? an uacuatum? | natales] natalis <dies> *L* || 17 ut *add. W.* | natalis annus post dies α || 18 dici uix *FG* α || 19 quod quidem] quamquam α || 20 pronuntiasset pro se *F*, pro se nuntiasset *LG* || 22 instruent α | quodammodo post dies *FG*, post est *L* || 23 eius dies] discendi *FG* α | natali *L* α

2.

- 51 **1** SI QVIS ME QVAERET RVFVS egreditur seruus, qui narraturus est illa, quae supra dixit: mandat dominae, ut ad se ueniat ille, qui debitor suus fuit, et quoniam fortasse uix nomen tenere posset, de colore indicat, ut
- 52 possit agnosci.* — **2** ACCIPE pulchre, antequam peteret 5 aliquid, obtulit quod debebat. et in singulis intelligimus metum esse circa accipientem: primum, ne displiceret, est
- 53 dictum **3** LECTVM EST; deinde, ne parum conueniens numerus crederetur, adiecit CONVENIET NVMERVS QVANTVM
- 57 DEBVI. — **7** EGO<NE> NESCIS QVO IN METV ET QVANTO IN 10 PERICVLO SIMVS omne malum duo habet tempora, praeteritum et futurum; praeteritum autem simul iungitur et praesenti. ita in praesenti uel praeterito periculum est, in futuro metus est. magnus igitur confessus dolor est, cum dixit 'nescis quo in metu' quae res de futuro est 'et 15 quanto in periculo simus' quod utique de praeterito expressum est, ut in Virgilio (*Aen. I 102—3*) 'talìa iactanti stridens aquilone procella uelum aduersa ferit' hoc utique periculum 'fluctumque ad sidera tollit' hic metus
- 59 est; et cetera pari modo persecutus est. — **9** ABI SIS IN- 20 SCIENS CVIUS TV FIDEM IN PECVNIA PERSPEXERIS discede, stultissime; cum tu mihi pecuniam credideris, ubi fidem meam integritatemque uidisti, uerba mihi metues commo- dare, in quibus quid lucri habebō, si te fefellerō? —
- 62 **12** ERGO AVSCVLTA ergo audi. — HANC OPERAM TIBI DICO 25
- 63 audiendi tibi operam trado. — **13** SENIS NOSTRI DAVE

α * [5] et est definitio, quae dicitur hypographice (ypografice codd.), id est singulorum descriptio.

3 ut om. LF α (recte?) | suus L, sibi (ante debitor G) rell. | quoniam] qui L || 4 nomen uix FG α | possent codd., corr. Lindenbr.; possit Gerstenb. || 8 numerus <esse> α || 10 quo] quod L α || 11 sumus F α || 12 et om. G || 13 ita — periculum] in periculo α | est om. G || 14 confessus] expressus FG α || 15 in quo . . . in quanto α | de om. L || 16 sumus F | de et 17 ut om. L || 17 in Virgilio] uirgilius α || 19 periculum <est> α || 20 persecutus codd. || 24 habeo β

- FRATREM MAIOREM NOSTIN narratio hic sumit exordium, quae, ut oportet, ab eo incipit, quod sciri potest. quod frequentissime dixit Virgilius, ut (*Aen. II 81—82*) 'fando aliquid si forte tuas peruenit ad aures Belidae nomen Palamedis' et (*Aen. X 20*) 'cernis ut insultent Rutuli'. item idem in 5
 68 Eunuchus (*III 5, 15*) 'hanc fratris nostin?' — 18 PELLEXIT deceptit, fefellit, induxit,* uti est (*Verg. Aen. II 90*) 'inuidia postquam pellacis Vlixis'. — MODO NON MONTIS AVRI POLLICENS quemadmodum dicitur (*Sallust. Catil. 23*) 'maria montesque polliceri coepit', quod significat plurima et in- 10
 70 etiam maria'. — 20 REGEM ME ESSE OPORTVIT antiqui, maxime in comoediis, ditissimos quosque reges dicebant, uti parasiti eos, a quibus pascebantur, reges appellarent. —
 72 22 QVASI MAGISTRVM quasi monitorem atque custodem. — 15
 73 PROVINCIAM CEPISTI* officium. — 23 MIHI ERGO VSV VENIT
 74 aliquando mihi contigit. — 24 MEMINI ME RELINQVI DEO IRATO MEO teneo in memoria dimitti irato deo meo, uel domino uel genio uel certe deo: noster enim deus est, qui fauet nobis; qui si iratus fuerit, aduersa omnia patimur. 20
 ut Virgilius (*Aen. II 396*) 'uadimus inmixti Danais haud
 76 numine nostro'. — 26 SENI FIDELIS DVM SVM SCAPVLAS PERDIDI dum seni fidem praesto, ut monitor perseuerarem,
 77 uapulando scapulas perdidit. — 27 NAMQVE INSCITIA EST ADVERSVM STIMVLVM CALCES etenim inscitia est calces tum 25
 uelle iactare, cum stimulus imminet, quo te magis inci-
 79 pias uulnerare. — 29 SCISTI VTI FORO intellexisti, quid
 81 te oporteat facere. — 31 CONTINVO QVANDAM NACTVS EST

α*[7] unde pellex, id est meretrix, et pellax.

*[16] id est prouidentiam (*add. uel*)

3 Virgilius *om. β* || 4 palemedis <et inclita fama> *G* ||
 6 nostin hanc quam amat frater *Ter.* || 8 montes α || 11 non
 solum α | montes *FG* || 12 maria] cuiusque rei α; fort. huc
 pertinet etiam mane (mane *om. F*) quod in *LF* infra post anti-
 qui legitur (et inmania?) || 14 uti ... appellarent] unde ... appel-
 labant α || 16 ERGO *om. F* (= *Ter.*) || 17 relinqui me *Gα* || 19
 <in>genio *codd. praeter G* || 20 omnia aduersa α || 21 haud] ñ *G*,
 et *rell.* || 26 iacere *FGα* || 28 facere oporteat α

- PVELLYLAM* bene adiecit 'continuo', ut adulescens absentiam patris quodammodo expectasse uideretur, uti in deliciis
 84 amoremque labi possit. — **34** NEQVE QVOD DARETVR QVIC-
QVAM ID CVRRARANT PATRES hoc est: eam inopiam in domo
 reliquerant, ut, quod dari possit lenoni, non haberetur. 5
 curauerant ergo quadam diligentia ac fecerant, ne pecunia
 86 filiis relinqueretur in domo. — **36** SECTARI IN LVDVM
 <DVCCERE> sequi ac ducere, cum illa pergerat in ludum,
 88 hoc est in locum, ubi forte discebat. — **38** EXADVERSVM EI
 89 LOCO contra ipsum locum. — **39** TONSTRINA QVAEDAM ERAT 10
 93 officina tonsorum. — **43** NVMQVAM AEQVE INQVIT AC MODO
PAPPERTAS ONVS MIHI VISVM EST ET MISERVVM ET GRAVE <***>.
 97 — **47** NEQVE ILLI BENIVOLENS NEQVE NOTVS NEQVE VICINVS
 hoc est: nullus fuerat, qui benivolentia aut notitia aut
 101 uicinitate succurreret *et adiuuaret*. — **51** COMMORAT OM- 15
 NIS NOS ita narratione sua exprimebat affectum, ut nos
 omnes commouisset. 'commorat' autem commouerat*. —
 107 **57** VT NI VIS BONI IN IPSA ESSET FORMA HAEC FORMAM EX-
 STINGVERENT magna uis bonitatis et pulchritudinis in forma
 fuerat: idcirco ista, quae ex luctu et lacrimis fuerant, for- 20
 109 mam extinguere non ualebant. — **59** TANTVM MODO SATIS
 INQVIT SCITA hoc est: tantummodo laudauit, ille autem
 111 alius amare coepit. — **61** QVO EVADAT VIDE quo res per-
 115 ueniat, animaduerte. — **65** BONAM BONIS PROG NATAM *et*
 119 *ipsam ingenuam et bonis parentibus natam*. — **69** NON SI 25
 REDISSET EI PATER VENIAM DARET hoc est: cum redisset.
 122 — **72** EST QUIDAM PHORMIO PARASITVS hic interponitur
 alia narratio, quae personam declarat diuersam: narratio
 α*[17] per syncopam (sinc- cod.)

2 in *F*, om. *rell.* || 4 curant *LF* | eam *G*, iam *rell.* || 5 reli-
 querat *LGα* | posset *Gα* || 6 curauerat ... fecerat *codd.*, *corr.*
Zeune || 8 ac ducere *Schoell*: adducere (duc- *F*) *codd.* | pergebat
F, pergeret *G* || 9 ex aduerso *Gα* || 11 <id est> officina α ||
 12 *lac. sign. W.* || 13 bene uolens *FG* || 15 et] uel *G*, om. *LF* ||
 17 <pro> commouerat α || 18 <in>esset *F* || 19 uis *post* pul-
 chritudinis α || 22 laudauit *W.*: -bit *codd.* || 26 *v. ad* p. 222, 1 ||
 28 diuersam *W.*: detiusam (*vel* dec-) *L*, de causa in (enim in
G) *rell.* | narratio enim *W.* (*cf. G*): narrationē (*in*-ne *corr. V*) *codd.*

- enim semper iam immittitur, ne omne in sensu posi-
 125 tum uideamus. — **75** LEX EST VTI ORBAE QVI SINT
 GENERE PROXIMI leges illas narrat, quas oratores saepe in
 controuersiis collocarunt 'orbam proximus ducat' 'orba
 127 proximo nubat'. — **77** ET TIBI SCRIBAM DICAM et tibi 5
 131 calumniam indicam et causam inpingam. — **81** QVOD
 ERIT MIHI BONVM ATQVE COMMODVM CVM TV ISTORVM NIHIL
 REFELLES facile ista, quae sunt mendacia, quae ego fingam,
 133 comprobabo iudicibus: tu nihil reuincas. — **83** PATER
 ADERIT MIHI PARATAE LITES hoc quasi quaestionis loco 10
 propositum est a Phormione 'sed cum tu duxeris uxorem,
 ueniet pater et mihi litem intendet', cui paratur responsio
 'quid interest? quid mea? iam tamen illa, quam tu cupis,
 134 in tua erit potestate'. — **84** IOCVLAREM AVDACIAM quae ex
 ioco ueniat in periculum, ut (*Andr. IV 4, 43*) 'ioculare 15
 135 in malum insciens paene incidi'. — **85** VENTVM EST amat
 Terentius ista collocare, quibus ostenderet suam breui-
 tatem, ut supra (*I 2, 53—54*) 'imus, uenimus, uidemus';
 similiter in Eunucho (*III 5, 45*) 'iit, lauit, rediit'. —
 138 **88** QVOD FORS FERET FEREMVS AEQVO ANIMO nunc narra- 20
 tione finita de euentu respondit: omnia se aequo animo
 140 passurum, quae euentus attulerit in peccatis. — **90** AD
 PRECATOREM ABEAM solent serui, quotiens rei fuerint con-
 stituti, habere sibi precatores, qui pro eis dominos rogent.
 nunc dicit stulte eos facere, qui precatores parant et ad 25
 hibent, quorum oratio haec esse potest 'interim uenia
 tribuatur: postea, cum ipse, qui precatur, discesserit, do-

1 iam immittitur] res agitur α | ne — 2 uideamus *post*
 221, 26 redisset *in codd.*, *transp. W.* | ne omne] non *procū G* |
 sensu *G*, -um *rell.* || 2 sunt *FG* || 7 *TV om. L* | *ISTORVM*] eorum
Ter. || 8 *refellis L* | *mendatio LV*, -cio *F* || 9 *reuincas W.*: *re-*
linquis codd. (*cf. L in lemm.*) || 12 *sponsio β* || 13 *quid mea quid*
interest α | *tamen*] enim *Lindenbr.* || 14 *ex W.* (*cf. Don.*): *est*
in β, α || 15 *iocularium Ter.* || 16 *amat Terentius W.*: *a matre*
codd. || 17 *quibus W.*: *qui ut codd.* | *breuitatem W.*: *bonit-*
codd. || 19 *it F* | *redit LFα* || 20 *fors om. Lα* | *narrationē finit β* ||
 21 *respondet α* || 22 *quae] quod codd.* || 23 *rei om. β*; *ad uerbera*
post const-suppl. G || 25 *nunc <quoque> G* | *parent Lα* || 26 *<ut>*
interim α

- 144 minus iracundiam suam complebit'. — **94** QUID ILLE PAED-
AGOGVS QVI CITHARISTRIAM apto nomine appellauit ipsum
adulescentulum, qui meretricem amabat, ut paedagogum
diceret, quod eam in ludum ducebat et reducebat. —
146 **96** NIHIL NISI SPEM MERAM solam, inquit, spem, quoniam ⁵
150 nihil habet. — **100** ET AD PORTITORES ESSE DELATAM ad
eos scilicet, qui in portu sunt.

3.

- 153 **1** ADEON REM REDISSE VT QVI CONSVLTVM OPTIME
VELIT ESSE PHAEDRIA PATREM VT EXTIMESCAM VBI IN MEN-
TEM EIVS ADVENTI VENIT haec scaena uitae comparationem ¹⁰
tenet Antiphonis et Phaedriae, eius qui uxorem duxit
absente patre eam quam diligebat, et eius qui amat
meretricem et sumptus non habet. in quo negotio efficitur
qualitas comparatiua, qui miserior sit. et est causae genus
demonstratiuum: cum uita utriusque in miseris <***> com- ¹⁵
paratione uitae suae dicit esse felicem. — ADEON REM
REDISSE VT QVI MIHI CONSVLTVM OPTIME VELIT eo usque
rem esse deductam, ut, cum mihi pater consultum optime
cupiat, ego tamen pertimescam, cum mihi uenit in men-
155 tem illum iam iamque esse uenturum. — **3** QVOD NISI ²⁰
FVISSEM INCOGITANS ITA EVM EXSPECTAREM VT PAR FVIT
quod, nisi minimum cogitarem propter id, quod uxorem
dixi, eo absente, sic eius aduentum et eum expectarem,
156 sicuti decuit. — **4** ROGITAS QVI TAM AVDACIS FACINORIS MIHI
CONSCIVS SIS interrogas me, cur istud dicam? uxorem duxi, ²⁵
et eius facinoris mihi et auctor fueris et conscius. —

1 compleuit L, -pleat G || **5** quoniam] quam α || **6** nihil] non FG, puram α | habebat G || **12** amabat ... habebat α || **14** comparatiua qualitas α | quo α || **15** uitam α , om. G | lac. sign. W.; suppl. constituta sit, uitam alterius vel sim., cf. ad v. 10 || **18** pater Lindenbr.: frater codd. || **19** tamen <non> codd. (praeter G); tamen eum Zeune || **22** <id est> minimum α || **23** et eum] etiam? an del.? || **25** interrogas<se> L, -gas<ne> G || **26** et eius] cuius F | fueris] es post conscius α

- 157 **5** QVOD VTINAM NE PHORMIONI ID SVADERE IN MENTEM INCIDISSET hic exprimit miserias suas — paenitet enim consilii —: 'utinam ne Phormioni in mentem incidisset tale consilium, ut mihi hoc suaderet atque impelleret in id, unde
 159 mihi initium est malorum'. — **7** NON POTITVS ESSEM ⁵
 FVISSET TVM ILLOS DIES ALIQVOT MIHI AEGRE AT NON
 COTIDIANA CVRA HAEC ANGERET ANIMVM sed si consilium
 mihi Phormio non dedisset, ad fructum cupiditatis meae
 non peruenirem. haec quasi quaestio est, quae soluitur
 malorum comparatione: 'siquidem maiora incommoda <a> ¹⁰
 minoribus incommodis coepta sunt neque utile consilium fuit,
 id malum, quod minus habebatur, mutatum est grauiore et
 deteriore malo*, quod hodie cotidiana cura angit animum,
 dum expecto, *quam mox ueniat, qui mihi hanc uxoris con-*
 162 *suetudinem tollat*'. — **10** ALIIS QVIA DEFIT QVOD AMANT ¹⁵
 AEGRE EST TIBI QVIA SVPEREST DOLET comparatio efficitur
 per alterius uitae demonstrationem: ipse enim Phaedria
 amat meretricem, qua potiri propter inopiam non potest. —
 163 **11** AMORE ABVNDAS ANTIPHO hoc est: tibi quod desideras
 165 abundat et praesto est neque eges. — **13** ITA ME DI AMENT ²⁰
 VT LICEAT TAM DIV QVOD AMO FRVI ut feliciorum Antipho<nis>
 uitam Phaedria posset ostendere, non solum mala uitae suae
 enumerat, uerum etiam iurauit per id ipsum, quod An-
 166 tiphio habet, quod tam diu fruatur amore suo. — **14** IAM
 DEPECISCI MORTE CVPIO hoc est: mori uolo *uel pacisci* ²⁵
mortem.* deinde *ipsa* commoda uitae Antiphonis enumerat,

^α*[13] per argumentum a minore ad maius

*[26] et facit paciscor, id est pactum in eo, unde depeciscor.

2 exponit *L* || 4 <me> impelleret? || 9 peruenirem *Lindenbr.*:
 -ret (prou- β) *codd.* || 10 magna commoda *L* | a *add. W.* || 11 ma-
 ioribus β || 12 grauiori et deteriori *FG* || 14 <et> dum *LG* ||
 16 EST *om. L* | QVIA] quod *L* || 19 tibi *om. FG* || 20 abundas *L*,
 (ante *corr.*) *V* || 21 Antiphonis — Phaedria *W.*: uite (... *L*, uitam
 α) phedriam (-ae α) antipho *codd.* || 22 mala — enumerat *W.*
 (duce *Schop.*): mala (-ū *G.*, -ae α) uita (-ā *G.*, *om. L*) eē numerat
codd. || 25 <iam> mori α || 26 <inτ̄> commoda <commodis> *LF*,
 comoda <int' comoda> *G*

siquidem ille *habet* sine sumptu ingenuam, quod *habeat* quam desideravit *uxorem*, quod sine mala opinione, quod
 170 publice: *contra quod hic cum lenone rem agitet*. — 18 BE-
 ATVS NI VNVM DESIT ANIMVS QVI MODESTE ISTAEC FERAT
omni parte felix ac beatus, ni tibi tantummodo unum desit, 5
 173 *animus, qui haec tolerabiliter sustineat*. — 21 AT TV FOR-
 TVNATVS MIHI VIDERE PHAEDRIA reuocat comparationem
 Antipho ex hac causa, ut meliorem felicioremque dicat
 Phaedriam, quod in potestate habeat omnem consultati-
 onem suam, utrum uelit mittere an uero retinere, quod 10
 ipsi contra non licet.

4.

179 1 NVLLVS ES GETA NISI MIHI CONSILIVM CELERE ALI-
 QVOD REPERIS haec scaena nuntium tenet domini uenientis,
 unde perturbatio efficitur Antiphonis, quod patrem suum
 180 audiat uenire, quo absente duxit uxorem. — 2 ITA NVNC 15
 IMPARATVM SVBITO TANTA TE INDEPENDENT MALA *ita tanta mala*
 181 *independent in te imparatum*. — 3 QVAE NEQVE VTI DEVI-
 TEM SCIO NEQVE QVOMODO INDE ME EXTRAHAM duo posuit:
 omnia enim mala consilio deuitemus ita, ut nos non con-
 tingant, aut — quod secundum est — si forte celeri ad- 20
 uentu in nos irrepserint, in hoc prospicere debemus, ut
 186 inde nos liberare possimus. — 9 PVRGEM ME LATEREM LAVEM
omnia aduersa sunt, inquit: si loquar, magis incendam, si
 conticescam, uehementer instigem et compellam ad ira-
 cundiam, si me purgauero, nihil extergam.* *hoc est enim* 25
 186 α*[25] 9 LATEREM LAVEM qui non purior fit lauando, dum sem-
 per auget se stercus (-gus *cod.*) fricando.

1 siquidem] quod α | <et> ingenuam α | quod] et α ||
 2 desideravit] amauit α | quod 1.] et α | <et> quod 2. α || 3 hic
 <tamen> G || 5 desit (*bis L*) post 6 animus *codd.* || 8 ex hac
 causa W.: et haec (est *add. G*) causa *codd.* || 9 quod] cum FG α ||
 10 amittere G, dim- F || 13 reperis L, repperis FG || 15 quod β ||
 17 imparatum W.: parantur *codd.* || 18 *me om. L* || 19 deuitamus FG
 contingat *codd.*, *corr. Lindenbr.* || 22 LAVEM *om. L* || 23 <aut>
 omnia LG || 25 extergam W.: est ergo β; culpa crescit (*om. nihil*) α

- laterem lauare: citius enim non puriorem laterem lauando
 188 reddimus, sed ipsum laterem perdimus. — **11** NAM ABSQVE
 EO ESSET nam si istud malum sine Antiphone esset, do-
 189 minum meum ac me tantummodo contineret. — **12** FACILE
 EGO MIHI PROVIDISSEM ET SENIS ESSEM VLTVS IRACVNDIAM 5
 ultus hoc more, dum aliquid sustulissem, quod dixit 'ali-
 quid conuasisset et me protinus conicerem in pedes' hoc
 est fugissem: discessio etenim quodammodo ultio est circa
 inultos, ut Pygmalionem ultra Dido confugit, cum dicit
 194 (Verg. Aen. IV 656) 'ulta virum'. — **17** DOMVM IRE PER- 10
 GAM IBI PLVRIMVM EST necessarium est, quod illic illa sit
 199 quam diligit. — **22** QVID AIS HVIVS PATREM VIDISSE ME
 PATRVVM TVVM expressum bene est, quod ille qui metuebat
 facile etiam intelligit, quod sermonibus non fuerat expli-
 catum, econtra is qui alienus a metu fuerat interrogat, 15
 quid illud sit. econtra parum intelligenti congeminat sen-
 sum, cum dicit 'patrem huius me uidisse, patrum tuum'. —
 202 **24** ERGO ISTAEC CVM ITA SINT ANTIPO ADVIGILARE AEQVVM
 EST FORTIS FORTVNA ADIVVAT exhortatur, ut forti animo
 sit, et quo maius periculum est, quod imminet, hoc magis 20
 debeat aduigilare. simul ei spem meliorem promisit dicendo
 205 'fortis fortuna adiuvat'. — **27** NAM SI TE TIMIDVM SEN-
 SERIT PATER ESSE ARBITRABITVR COMMERSISSE CVLPAM adiecit
 ad consolationem animi etiam causam: 'si enim pater tuus
 te timidum esse cognouerit, continuo culpam in te inesse 25
 209 cognoscet'. — **31** QVID HIC CONTERIMVS OPERAM QVIN ABO
 cum parum crederet se perficere, uti animum confirmaret
 Antiphonis, minitatur discessum: qua re ille territus se
 213 confirmat. — **35** PROTELET tela in te frequenter uerborum

1 citius ut vid. L, cutē G, Jū ut vid. F || 2 nam <que> codd. ||
 4 facile <ē (esset F)> LF || 9 ulta] inulta L, multa Fα | Dido con-
 fugit] de loco fugit (tido ante de add. G) codd. || 11 illa] illud G |
 sit G, est LF || 12 quam] quod LG || 12 me uidisse L (cf. infra) ||
 15 et contra codd.; sic et 16, ubi ergo Lindenbr. || 17 me uidisse
 ante cum dicit LF || 20 <magis> periculum maius β || 21 debeat
 Zeune: debet (et add. G) codd. | simul <quoque> G || 23 arbi-
 tratur codd. || 24 ad om. G. | etiam Zeune: et ad codd. ||
 25 esse Fα || 26 cognoscit LG || 29 uerborum transp. ante in?

- 216 mittens uulneret. — **38** NON POSSVM ADESSE omnis illa confirmatio <****>: simulatque patrem uidit, perturbatus est et
 218 parat discessum. — **40** VOBIS COMMENDO PHANIVM ET VITAM MEAM in commendatione prius illam collocauit quam diligebat; deinde subiunxit salutem suam, quoniam <in> amore ei salus
 220 est. — **42** EGO PLECTAR PENDENS hoc est: ego puniar pendens et <tu> tantummodo audies lites, et ex uerbis tuis periculum erit. — **45** AVFER MI OPORTET rebus faciundis cum necessitas cogit, non id quaerendum est quod oporteat. ideo adiecit 'tolle «oportet», potius mone quid faciendum sit'. —
 225 **47** IN RE INCIPIENDA AD DEFENDENDAM NOXIAM quasi saepius peccauerit adulescens et se defenderit, ideo quaerit exemplum defensionis. — **51** EGO IN SVBIDIIS HIC ERO SVCCENTVRIATVS metaphora a bello: illi qui priori loco pugnant, in principiis sunt, qui uero secundo uel aliis posterioribus, succenturiati dicuntur quasi suppositi ad aciem, ut illis deficientibus ipsi in certamen procedant.

II.

1.

- 231 **1** ITANE TANDEM VXOREM DVXIT ANTIPHO INIVSSV MEO in portu senex filium suum duxisse uxorem audiuit: secum ergo conqueritur satis admiratus, quod ille tantum facinus ausus sit implere. haec scaena continet accusationem et habet controuersiam talem: quod contra imperium patris uxorem duxerit, filius reus est; qui defenditur sic 'feci, sed feci coactus iudicio et coactus legibus.' cui occurritur 'potuisti ducere uxorem, maxime cum lex sit «orba nubat proximo, orbam proximus ducat, aut dotem petat»: at

2 lac. sign. W.: euanuit vel sim. suppl. | simulatque] simulata est ut α || 5 suam W.: meam codd. | in amore ei W.: ea amore ei (ea L) β , ei amor α || 6 id est α || 7 tu add. Lindenbr. || 8 mihi FG || 11 in recipienda LG | deferendam L α | noxam FG || 13 subcent-L α || 15 secundū L, -di F α , in secundo G | posterioribus] posteriores sunt α || 18 VXOREM om. L || 19 senex <positus> α | duxisse ante filium LF || 23 feci sed (sic α) feci W.: fecisse dicit β || 24 <in> iudicio L, at cf. p. 233, 17 || 25 <ut> orba α , om. β || 26 petat] sc. orba | at Lindenbr.: aut codd.

- si in parte legis est, ut dotem adhibeat, etiam te dare oportuit.' sed hoc soluitur, quod inopia non potuit istud impleri, ut et hic uenialis status sit. huic rursus quaestioni opponitur, quod mutua pecunia sumi potuit. sed huic occurritur qualitate absoluta, an filio in familia constituto pecuniam mutuan accipere liceat, an aliquis huic pecuniam potuerit credere. ita omnis [†]oratio argumentis[†] et per quaestiones proponitur et per argumenta
- 235 dissoluitur. — **5** AN HOC DICENT MIHI INVITVS FECI LEX COEGIT repperit argumentum senex, quo ostenderet non inuitum uxorem duxisse filium, ex eo quod ad iudicium ductus tacuerit *et nihil responderit*: quae res indicat uoluntatem. — **10** ITA SVM IRRITATVS ita sum prouocatus, 240 *ut non possim animo consistere ad cogitandum*. — **11** QVAM OB REM OMNES CVM SECVNDAE RES SVNT MAXIME ergo, inquit, quoniam haec ita sunt, oportet omnes <in> rebus felicioribus constitutos magis de aduersis cogitare, quo 245 pacto possint quae acciderint sustinere. — **15** VT NE QVID ANIMO SIT NOVVM quod utique est sapientis omnia quae accidere possint praeuidere, ne nouum sit: ut est illud *sapientis* Aeneae (*Verg. Aen. VI 103—5*) 'non ulla laborum, o uirgo, noua mi facies inopinane surgit: omnia 247 praecepi atque animo <mecum> ipse peregi'. — **17** INCREDIBILE EST QVANTVM ERVM ANTE EO SAPIENTIA MEDITATA MIHI seruus dicit de suis se incommodis ante cogitasse, 25 *unde sapientia sua dicit dominum praeire*. — **25** SALVVM VENIRE cum interrogatus sit ubi sit Antipho, perseuerat 256 in salutatione, ut iracundiam obsequio frangat. — **26** VALET HIC EST cum ille de loco quaereret, *ubinam esset Antipho*, 258 hic de salute respondet. — **28** BONAS ME ABSENTE HIC

1 adhibeat] *sc.* proximus | dare <aliquid> α || 3 implere α || 5 huic *W.*: hic *codd.* | occurritur] quaeritur α || 7 potuerit *W.*: potuit β, debeat α | oratio argumentis (-ti *G*)] *expectes* accusatio senis *vel sim.* || 10 quod β || 11 filium *ante non* α || 12 uoluptatem β || 13 <id est> prouocatus α || 16 haec *om. L* | in *add. W.* || 17 constitutos *W.*: -tis *codd.* | aduersis *W.*: -sariis *codd.* || 19 sapientis est α || 20 praeuidere *F*, prou- *rell.* || 23 ipse] *sic et Seneca ep. 76, 33*; *ante Verg. codd.* || 26 praeterire *LG* || 30 respondit *G* α

- CONFECISTIS NVPTIAS et accusat et non totius criminis, sed summae est collocatio. subiungitur iracundia, *quod dixit*
- 260 **30** IPSVM GESTIO DARI MIHI IN CONSPECTVM, ut sua culpa intelligat patrem lenem acerrimum factum. 'gestio' autem
- 263 concupio et desidero. — **33** ATQVI NIHIL FECIT PATRVE QVOD 5
SVSCENSEAS hic iam defensionis est generale principium. —
- 264 **34** OMNES CONGRVNT omnes conueniunt, aequales uniuersi
- 269 sunt. — **39** NAM NI HAEC ITA ESSENT CVM ILLO HAVT STARES PHAEDRIA si haec quemadmodum dixi non essent, ut vobis pariter defensionem ad uestra crimina praerberetis, 10
- 270 cum Antiphone tu non stare potuisses. — **40** SI EST PATRVE CVLPAM VT ANTIPHO IN SE ADMISERIT hoc est exordium plenissimae defensionis, in quo docet non se deprecari neque defendere Antiphonem, si modo aliquam culpam in se Antipho admiserit, unde famam suam uulneraret. deinde, 15
- 273 ut responderet, subiunxit **43** SED SI QVIS FORTE MALITIA SVA FRETVS INSIDIAS FECIT NOSTRAE ADVLESCENTIAE. et bene 'nostrae' adiecit, ut <ad> societatem non tam culpae quam
- 275 malorum sese adiunxerit. — **45** NOSTRA EST CVLPA AN IVDICVM quodsi oppressi iudicio sumus, crimen nostrum 20 nullum est, sed iudicum *potius, qui frequenter aut propter inuidiam tollunt diuitibus aut propter misericordiam addunt*
- 278 *pauperibus.* — **48** NI NOSSEM CAVSAM CREDEREM VERA HVNC LOQVI satis laudauit orationem Phaedriae, siquidem tantam uim argumentorum duxit esse in oratione, uti crederet 25
- 279 uera dici, ni ipsam melius nosset ueritatem. — **49** AN QVISQVAM EST IVDIX QVI POSSIT NOSCERE TVA IUSTA VBI NON VERBUM RESPONDEAS hoc proponit 'qui inuitus coactus est, siquidem tacuit neque uerbum ullum respondit?' hic defen-

1 accusat et W.: accusaret (-sacio G) *codd.* || 3 ut — factum *post* 5 desidero *codd.*, *transp. W.* || 4 autem] id est α || 6 est <et> LG || 9 quemadmodum] ut α | dixi Goetz: dicis *codd.* || 11 cum Lindenbr.: sine *codd.* | Sic L α || 13 <intentionis et> defensionis L || 16 ut (aut F, om. G) ante famam et responderet (-dens G) ante deinde *codd.*; *transp. W.* | subiungit α | <ali>quis β || 18 ad *add. Zeune* || 19 adiunxit LF, -git α || 21 aut om. LF || 22 inuidia (om. propter) L || 25 dixit F α || 26 ne β | ipsa LG α || 28 hic α | quia α

- sio illa ponitur, quod adulescens cogitare quidem potuit, at pudore et uerecundia oppressus cogitata non potuit
- 286 proloqui. haec pars uenialis est ex aetate. — 56 SALVVM
TE ADVENISSE GAVDEO opportune seruus, cum duos locos
accusator perdidisset et uehementer iam confractam senis
- 287 iracundiam uideret, supponit se <et> obtulit. — 57 COLV-
MEN VERO FAMILIAE dignitas, uel certe sustentatio, unde
- 289 columnae dicuntur. — 59 IAMDVDM OMNES NOS ACCV-
SARE AVDIO INMERITO hoc est quod supra (I 4, 51) dixit
'ego hic in subsidiis ero succenturiatus'. ita defensio su-
perior illam constituit pugnam, ut optime fecerit, quod
adiiecit alia sui nominis adiumenta: nam si utique do-
minus coactus fecit omnia quae facta sunt neque libertas
ulla fuit ad contradicendum, quanto magis seruulus, cui
in condicione seruitutis libere loqui non licet neque testi-
295 monium dicere neque causam agere! — 65 VERVM SI COGNATA
EST MAXIME NON FVIT NECESSE HANC HABERE donat senex
omnia argumenta concedens ad ueniam, sed apponit legis
partem qua iubetur, ut dos orbae dari possit. sed huic, ut
supra diximus, occurrit per ueniale statum rursus, quod 30
argentum defuit. quam rem cum soluisset senex dicendo
'alicunde sumeret uel faenore', <non> soluta est tamen, quod
negauit licere filio familiae mutuam pecuniam credi. —
- 303 73 NON SIC FVTVRVV EST conuictus in omnibus senex ad
iracundiam redit negatque permissum esse, uti cum filio 25
- 308 suo maneat illa nupta. — 78 ANTIPHO VBI NVNC EST
callide interrogauit, ubi esset Antipho, senex, ut ex hoc

2 at Klotz: ut (cum G) *codd.* || 5 perdidisset accusator L |
et om. LF α || 6 et *add.* W. || 10 subcent-L | defensio (-ione F²G)
superiori na (-or unam α , -ori unam F, -ori G) *codd.* || 11 ut
(et α) post fecerit (om. quod) LF α || 14 ulla] hic desinit *cod.* F |
seruulis G α , ser. . . . L || 17 hanc necesse a || 18 legis partem W.:
leges patrē G, leges pa. . . L, leges α || 19 qua iubetur G, . . . bet
L, quae iubent α | dari possit] detur α | huic W.: hic *codd.* ||
21 argumentum *codd.*, *corr.* Zeune | <et> senex dicit L || 22 non
add. Schoell || 23 negauit licere] non liceret α || 24 senex in om-
nibus α || 25 et negat α || 27 callide <nunc> G | ut *Westerh.*:
ne (nec L, hoc ne α) *codd.* | ex om. G.

possit intelligere illum diligere uxorem: quam rem astutus seruus agnoscens nihil aliud respondit nisi FORIS.

2.

- 315 **1** ITANE PATRIS ADVENTVM VERITVM HINC ABISSE haec scaena Phormionem loquentem habet ac se promittentem aduersus patris iracundiam repugnaturum. hae solae 5
- 317 allocutiones hic tenentur. — **3** AD TE SVMMA SOLVM PHORMIO REDIT RERVVM omnium rerum summa ad te reuertitur, hoc est: a te cuncta sunt explicanda. — TVTTE HOC INTRISTI TIBI OMNE EST EXEDENDVM ex proverbio est, quod est apud rusticos natum, cum male intritum cibum coactus 10 est consumere qui intriuit. ita hic sensus est: a te con-
- 322 fecta res est, tu eam debes absumere. — **8** QUID VIS NISI <VTI> MANEAT PHANIVM secum deliberans et quaerens potius consilium Phormio tandem reperit ac seruo pollicetur: 'quid amplius desideres nisi ut Phanium maneat apud maritum 15 et Antiphonem ex hoc crimine eripiam omnemque in me
- 324 iram senex inclinet?' — **10** NE ISTAEC FORTITVDO IN NERVVM ERVMPAT DENIQVE uehementer metuo, ne haec uirtus et fortitudo mittatur in neruum, hoc est in contrariam rem. facile enim patitur fortitudo, si neruum forte percusserit: 20 solidiore enim parte resistente ille qui percutit uulneratur. — **12** IAM PEDVM VISA EST VIA iam res quemadmodum
- 327 iter haberet, inuentum est. — **13** ME CENSES HOMINES IAM DEVERBERASSE VSQVE AD NECEM profert exemplum, quo docet nihil sibi fieri posse ex hoc, quod multos homines usque 25 ad necem uerberauerit et, cum tantas iniurias fecerit, num-

1 posset G || 4 se<ruo> Zeune; cf. l. 14 || 6 solum summa α || 8 a te] tibi G || 9 <natum> est codd.; at cf. infra || 10 natum hic om. α || 11 sumere α | ita — est] et est sensus α || 12 <et> tu eam G, quam α | absolueret Zeune || 13 deliberat α || et G, om. L α || 14 quid W.: quia codd. || 15 desideres W.: -ret (non des- G) codd. || 17 haec α || 21 solidiori etenim G | uulnerat G, -rū L || 25 nihil om. L || 26 uerberauit codd., corr. Zeune

- 330 quam iniuriarum sit accusatus. — **16** QVIA NON RETE ACCIPITRI TENDITVR NEQVE MILVO ideirco, inquit, <non> sum accusatus post tot iniurias, quas feci ciuibus, quoniam retia non fiunt malis auibus ut capiantur. non rete ergo tenditur — quod quidam legunt '*non recte tenditur*' — 5
accipitri neque miluo, qui nobis male faciunt, at contra illis aliis tenditur, qui non male faciunt nobis. *haec autem causa est, quod in illis, qui nil male faciunt nobis, inest fructus, in illis uero, qui male faciunt, luditur opera, hoc est frustrantur labores: unde et in illis sola <est> captura.* 10
- 333 — **19** ALIIS ALIIVNDE PERICVLVM EST VNDE ALIQUID ABRADI POTEST illi tantummodo rei esse possunt et periclitari, qui habent unde detrimenta sentiant uel aliquid quod perdant.
- 334 ideo iunxit **20** MIHI SCIUNT NIHIL ESSE. — DICES DVCENT DAMNATVM DOMVM sed proponis mihi 'quid enim? si fortunas non 15
habeam, ex quibus condemnatus poenam sustineam, tamen addici possum ad seruitutem': hoc est enim ducere dam-
- 335 natum. sed rursus **21** ALERE NOLVNT HOMINEM EDACEM: ita enim mihi maximum beneficium praestabunt, si addictum me sibi pascere incipiant, ut pro maleficio, quod illis in- 20
337 tuli, beneficium cogantur restituere. — **23** NON POTEST SATIS PRO MERITO AB ILLO TIBI REFERRI GRATIA hoc est: dominus utique, qui te addictum habebit, potest tibi bonam gratiam referre pro meritis tuis: *ita enim habet is*
- 338 *in potestate uniuersa, quae in te facit. hic respondit* **24** IMMO 25
ENIM NEMO SATIS PRO MERITO REGI GRATIAM REFERT cum seruus dixisset 'potest tibi referre gratiam', hic contra 'gratiam regi nemo' inquit 'refert propterea <quia> pascit'. 'regi' autem domino uel qui nutrit uel qui pascit. —

2 non add. *Westerh.* || 4 retia *Zeune*: ea *codd.* || 6 qui — faciunt *ante* 5 quod α | male *om.* β | tendetur β || 7 nobis *ante* non α || 10 hoc est frustrantur *W.*: restant (*ut vid.*) *G.*, *L* | unde *W.*: modo *codd.* | illis *W.*: his *codd.* | est *add.* *W.* || 13 perdat *G.*, *L* || 13 adiunxit *G* || 15 <etiam> si α || 21 coguntur α , cogunt *G.*, *L.*, *corr.* *Westerh.* || 23 qui te utique α || 24 enim *et is om.* *G* || 28 inquit *ante* regi α | quia *add.* *W.* || 29 <scilicet> domino *G* | <e>qui *G* α | nutritor (-ri) *G* *codd.*; nutrit alios *Zeune*

- 339 **25** ASYMBOLVM VENIRE VNCTVM ATQVE LAVTVM E BALNEIS
 quanta commoda sint seruiantis enumerat, quod sine col-
 latione lautus atque unctus e balneis rediens otiosus est
 341 animo, dominus uero cura et sumptu consumitur. — **27** DVM
 SIT QVOD PLACEAT ILLE RINGITVR hoc est stomacho com- 5
 342 mouetur et iracundia.* — **28** PRIOR BIBAS PRIOR DISCV-
 BAS haec utique seruorum est quaedam libertas, ut ista
 344 prius sibi praestent. — **30** HAEC SI CVM RATIONE INEAS
 cum haec igitur ratione collegeris, quam cara sint et sua-
 uia, sine dubio illum, qui tibi haec praebuerit, praesentem 10
 346 deum poteris nominare. — **32** PRIMA COITIO EST ACERRIMA
 sola tibi coepta et ingressus est arduus, cetera pro uolun-
 tate, ut lubebit, inludes.*

α^* [6] et facit ringor id est os aperio. unde rictus.

*[13] nam reuera in primo coitu est maximus labor et diffi-
 cultas, per periphrasim (perifr- cod.) sumpta translatione.

3.

- 348 **1** EN VNQVAM CUIQVAM CONTVMELIOSIVS AVDISTIS FACTAM
 INIVRIAM haec scaena tenet controuersiam talem: 'orba 15
 proximo nubat' 'orbam proximus ducat' 'bis de eadem re
 actio ne sit'. quidam quasi orbam iudicio coactus est
 ducere absente patre: pater cum redisset, uult agi an illa
 sit proxima: contradicitur. hic prima praescriptio est, quod
 non licet ex eadem re aliquid bis agere, et haec pluri- 20
 mum ualet. uerumtamen temptatur, ut orba esse dicatur,
 temptatur etiam illud, quod in lege positum est, nam
 orbam proximus ducat aut decem milia dotis det, ut ac-
 cepta dote discedat. uerum hoc frangitur: non licere pro-
 pterea, quoniam <in> matrimonio collocata est; esse iniquum, 25

1 ASYMBOLVM] solum *codd.* || **2** quanta — balneis *om. L* |
 sunt α || **3** ociosum ab animo *G*, *L* || **4** sumpta β || **7** haec
Lindenbr.: hoc *codd.* || **8** sibi prius α || **9** cara sunt et suauias *G*,
 caro sit suauias *L* || **11** poteris deum α || **12** sola tibi coepta] id est
 primus aditus α || **13** libebit *G*, uidebit *L*, lubet α | inludes
Westerh.: -dis *codd.* || **19** hec *G* || **22** <scriptum> est <uel>
 positum *L* || **23** uti *G* α || **25** quoniam *om. L* | in *add. Klotz*

- uti nunc in matrimonium accepta dote data discedat; liberum fuisse ante aut ducere aut dotem dare: cum alterum sit*
 351 *factum, alterum esse non posse. — 4 PRO DEVM INMORTALIVM* hic indignationem sibi suscitatur Phormio, quo terrere
 357 *possit facile senem. — 10 QVIA EGENS RELICTA EST MI- 5*
SERA IGNORATVR PARENS quia ipsa divitiis orba pauperrima
 363 *est, idcirco pater nescitur. — 16 CVI IN OPERA VITA ERAT*
expressit paupertatem: cui uictus cotidianus opera quare-
 366 *batur. — 19 SE HVNC NEGLEGERE COGNATVM SVVM narra-*
 368 *bat, quod se neglegeret hic cognatus suus. — 21 VIDEAS 10*
TE ATQVE ILLVM VT NARRAS seruus narrat pro domino sese agere: 'cognosce te' inquit 'atque illum quem lo-
 369 *queris'. — 22 NVMQVAM TAM GRAVIS OB HANC INIMICITIAS*
CAPEREM nisi talem uirum crederem puellae patrem, propter
eam puellam numquam tales inimicitias caperem aduersus 15
 378 *dominum tuum in familiam meam. — 31 ADVLESCENS*
PRIMVM ABS TE HOC BONA VENIA PETO prima pars actionis est, quaeriturque an illa proxima sit. cui respondet
 382 *Phormio scire ipsum qui interrogat. — 35 PROINDE EXPISCARE*
QVASI NON NOSSES ita a me inquiris, quasi ne- 20
 386 *scias. — 39 GETA SI MEMINISTI ID QVOD OLIM DICTVM EST*
SVBICE excidit ei nomen, quod supra (v. 9) posuerat 'nec Stilphonem ipsum <scire> qui fuerit': ideo 'si meministi, Geta,
id quod olim dictum est, subice', quod nomen sibi sub-
 393 *iectum continuo protulit. — 46 AT SI TALENTVM REM 25*
RELIQVISSET DECEM sic ergo et supra (v. 10) 'quia egens relictus est sola, ignoratur parens'. 'si rem reliquisset talentum decem' hoc est tale patrimonium, quod in decem
 394 *talentis est. — 47 MEMORITER <PROGENIEM VESTRAM VSQVE*

1 liberam *L* α || 3 factum sit *G*, esse factum α || 4 qua *G* || 7 nescitur *W.*: irascitur *codd.*; ignoratur *Goetz* | opere *G*; sic et *infra* || 9 suum <cognatum> β || 10 neglexerit *G* || 11 vt *om. L* || 12 te *om. L* | quem *W.*: cum *codd.* || 13 graues *G* α | ob hanc *om. L* || 15 eam puellam] quam α || 18 est *om. G* α | quaeritur que <est> β, quaeritur qua α | cui] cū *G* α || 21 meministi (-nis α) istud (*om. L*) *codd.* || 22 ei] enim *L*, e in α || 23 fuerat *L* | <inquit> Geta? || 27 sola] misera *Ter.* || 29 *suppl. W. duce Lindenbr.*

- AB AVO ATQVE ATAVO PROFERENS memoriter > totam pro-
 396 geniem parentum a summa origine contineres. — **49** ITA
 VT DICIS EGO TVM CVM ADVENISSEM si eius hereditatem
 parerem et uenirem ad petendum, necessitas mihi impone-
 batur, ut unde mihi esset cognata dicerem. nunc cum tu 5
 399 intendas, debes dicere unde sit ista cognata. — **52** DILV-
 CIDE EXPEDIVI QVIBVS ME OPORTVIT IVDICIBVS continuo
 sumit argumentum praescriptionis, cum conturbatus esset,
 403 Phormio. denique concluditur **56** AT TV QVI SAPIENS ES MAGI-
 STRATVS ADI IVDICIVM DE EADEM CAUSA ITERVM VT REDDANT 10
 TIBI QVANDOQVIDEM SOLVS REGNAS ET SOLI LICET HIC IVDICIUM
 409 BIS DE EADEM CAUSA ADIPISCIER. — **62** QVOD LEX IVBET
 DARE DOTE M uictus praescriptione senex ad illam legem
 descendit, ut dotem det, etiamsi sit cognata. cui, ut supra
 413 dixi, respondet **66** ITANE TANDEM QVAESO VT MERETRICEM, 15
 quod utique iniquum est ex eo, quod iam una pars uide-
 tur impleta: aliter ergo iam non potest. rursusque cum
 418 diceret senex **71** PROXIMO <QVIDEM> AT NOS VNDE AVT
 QVAM OB REM, redit etiam parasitus ad praescriptionem
 419/21 **72** ACTVM AIUNT NE AGAS. — **74** POSTREMO TECVM NIHIL 20
 REI NOBIS nequiter iam ludit parasitus: 'tu' inquit 'senex
 iam alterius aetatis es; addictus filius tuus est'. —
 426 **79** TVTE IDEM MELIUS FECERIS hoc ipsum tu recte feceris.
 — METVIT HIC NOS summissiore dictione, quoniam senex
 dixerat 'sic es aduersum me paratus, ut omnia contra 25
 facias?': quae res ostendit iracundiam esse lenitam. —
 429 **82** QVIN QVOD EST FERVNDVM FERAS TVIS DIGNVM FACTIS
 FECERIS quare tolerandas sustine res et dignum tuis factis
 438 feceris. — **91** SI TV ILLAM ATTIGERIS SECVS QVAM DIGNVM
 EST LIBERAM reuocat iracundiam, quia ille dixerat (v. 89) 30

3 CVM om. α || 4 pararem G | imponeretur Lindenbr. || 6 cog-
 nata sit ista α || 15 dixit L | respondit L || 17 rursus G | -que
 cum] quae (quē L) cumque codd. || 20 negas (ne negas G) codd. |
 rei nihil α || 22 nequiter Schoell: negoitē codd. || 23 summissiore
 dictione post 25 dixerat codd., transp. W. | senex om. L || 25 scies
 codd. | parasitus codd. || 26 lenitam Lα || 27 <ut> tuis codd. ||
 28 sustine res W.: sustinere codd.

'nisi <tu> properas mulierem abducere, ego illam eiciam'
et hic contra 'si tu illam attigeris aliter quam dignum
est liberam, dicam tibi inpingam grandem'.

4.

- 441 **1** QVANTA ME CVRA ET SOLLICITVDINE AFFECTI GNA-
TVS haec scaena deliberatiuam tenet: deliberat enim senex, 5
an iudicium, quod se absente filius egit, rescindat. dicun-
tur igitur sententiae ab aduocatis tribus: una dissuadentis,
persuadentis altera, tertia, quae accedere ad sententiam
possit, talis est, ut rursus deliberatione opus esse uideatur.
449 est igitur prima pars, cuius principium tale est **9** EGO 10
QVAE IN REM TVAM SINT EA VELIM FACIAS ego, quae tibi
prosint, facere te uolo. deinde ipsa sententia MIHI SIC HOC
VIDETVR QVOD TE ABSENTE HIC FILIVS EGIT RESTITVI IN
451 INTEGRVM. deinde breuiter a iusto **11** AEQVVM ESSE ET
BONVM, an fieri possit ID ET IMPETRABIS. contraria sen- 15
453 tentia sic, cuius principium hoc est **13** EGO SEDVLO HVNC
DIXISSE ARBITROR. ne contradicturus uideatur inimicitias
exercere, defendit contrariae partis patronum, ut dicat
illum 'sedulo', hoc est sine fraude, dixisse quod dixerit,
ac se aliquam probaturum esse sententiam propterea, <quia> 20
'quot homines, tot sunt sententiae' et 'suus cuique mos'.
455 denique ait sententiam suam **15** MIHI NON VIDETVR QVOD
SIT FACTVM <LEGIBVS> RESCINDI POSSE ET TVRPE INCEPTVM
EST. hoc utique ab inhonesto dictum nunc intelligimus.
457 tertia illa sententia est **17** EGO AMPLIVS DELIBERANDVM 25
459 CENSEO RES MAGNA EST. — **19** INCERTIOR SVM MVLTO QVAM
DVDVM dicta ratione incertiozem factum se dixit, siquidem
suasit unus, dissuasit alter, contra tertius nihil dixit. —
462 **22** QVO<A>D SE RECIPIAT quando redeat.

3 deliberatiua β , -uum (tenet) <statum> α || 7 tribus
Westerh.: rebus *codd.* || 10 EGO] quod *codd.* || 12 si *L* α || 15 ID ET
IMPETRABIS] Id Si.. pabit *L*, temperabis *G* α || 16 sic] dicitur
Schoell, scilicet Goetz. An sequitur? || 18 patris β || 20 quia *add.*
W. || 21 mos <est> deinde α || 24 nunc *W.*: non (*om. G*) *codd.* |
intelligit *G* α || 29 rediret *L*

III.

1.

- 465 **1** ENIMVERO ANTIPO MVLTI MODIS CVM ISTOC ANIMO
VITUPERANDVS ES haec scaena rationem gestorum tenet *ac*
primo conquestionem et obiurgationem, quod dimiserit
timore territus eam quam diligebat neque ei ac sibi attu-
468 lerit patrociniū. — **4** NAM VT ERANT ALIA ILLI CERTE 5
QVAE NVNC TVAE DOMI EST CONSVLERES nam qualiacumque
cetera essent circa te, illi tamen auxilium ferres quae
472 tuae domi est. — **8** SED EA CAVSA NIHILO <MAGIS> DEFE-
CIMVS sed licet te accusaremus, magis ea te causa, quod
474 absens esses, non defecimus. — **10** NVM QVID PATRI SVB- 10
OLET numquid suspicatur pater <***> sua uoluntate cecidisse?
an etiam ei ueniam tribuit, ut eandem uxorem habeam? —
477 **13** CONFVTAVIT VERBIS . . . EGO QVOD POTVI PORRO bonum
ordinem seruus tenuit, ut primo dominum, deinde Phor-
mionem, sic se supponeret ad narrandum quae sint prae- 15
stita adulescenti.

2.

- 485 **1** DORIO AVDI OBSECO haec scaena petitionem tenet,
quod deliberatiuae saepe genus diximus, quippe, cum leno
peteret argentum ab adulescente, ille dilationem postu-
lauit. hic ergo petitionis modus ab utili, ab honesto et 20
489 ceteris partibus tractabitur. denique opponitur **4** NEQVEO
490 TE EXORARE VT MANEAS TRIDVVM HOC. — **5** EI METVO
LENONEM NE QVID SVO SVAT CAPITI extra positus adulescens
irascitur 'uereor, ne leno *instruat aliquid capiti suo male*'. —
492 **7** ARIOLARE diuinas. hoc enim pertinet ad illud 'non mihi 25
493 credis?' — **8** FAENERATVM ISTVC BENEFICIVM PVLCHRE TIBI

4 territus timore *G*, t. . . . & irr. . . *L*, amore et irritus α |
<enim> ei *L* || 6 est domi *G*, *L* || 9 ea] \bar{e} a *codd.* || 10 non
defecimus] *L*, om. *G* | NVM QVID] nescio quid *codd.* ||
11 pater suspicatur sua *G*, s. *L*; post pater *vid. ex-*
cidisse Phanium || 12 ei *Westerh.*: et *codd.* | habeam *G*, -at *L* α ||
13 CONFVTAVIT] copulabit (cōp- *L*) *L* α || 15 <et> sic *G* | sint]
scit *L*, sit α || 25 <id est> diuinas α

- DICES hoc ab utili in petitione est positum, quod prodesse
 495 possit, etsi non cesserit tempus. — **10** EXPERIRE NON EST
 496 LONGVM hoc a facili etiam, an fieri possit. — **11** TV MIHI
 500 COGNATVS TV PARENS hoc a precibus. — **15** VT ME PHA-
 LERATIS DICTIS DVCAS ET MEAM DVCTES GRATIS quia supra 5
 dixerat 'tu mihi cognatus', ideo addit 'phaleratis dictis',
 cum tenent uerba honestatem et quasi ornamenta. —
 502 **17** NEQVE <ANTIPHO> ALIA CVM OCCVPATVS ESSET SOLLI-
 CITVDINE TVM HOC ESSE MIHI OBIECTVM MALVM uehementer
 ingemisco me hoc tempore cogi agitare, quo Antipho in 10
 alia sollicitudine occupatus mihi auxilium non potest
 505/8 ferre. — **20** VSVS VENIT tibi contigit. — **23** NE PARVM
 LENO SIES aliquantum officii tuamque consuetudinem muta,
 515 ut auaritiam refrenes. — **30** HAVD LONGVM EST ID QVOD
 ORAT <ne> repetisset ea quae desideraret adulescens, ac- 15
 cessit etiam persuasor alius, fieri posse certe facile, quod
 516 non sit longum; deinde quod utile, siquidem **31** QVOD BENE
 523 PROMERITVS FVERIS TIBI CONDVPlicaverit. — **38** CERTE
 HERCLE EGO SI SATIS COMMEMINI TIBI QVIDEM EST OLIM
 DIES QVAM AD DARES HVIC PRAESTITVTA si satis in me- 20
 moria teneo, praestituta tibi dies est, in quam diem pecu-
 525 niam huic dares. — **40** IAM EA PRAETERIIT NON VERVM
 HAEC EI ANTECESSIT duo tempora ambo tenuerunt diuersa:
 'haec dies numquid praeteriit?' contra leno respondit 'im-
 mo retro pedem tulit et propagauit se' — hoc est 'ante- 25
 531 cessit' —, ut adhuc futura sit. — **46** SED VT HAEC SVNT
 TAMEN HOC FACIAM exoratus tandem condicionem leno dat,
 ut cras argentum qui prior attulerit ad ducendum prior
 533 sit. — **48** MEA LEGE VTAR lenonis, apud quem semper
 commodum prius est.

1 est post positum G, om. L α || 10 cogi agitare W.:
 cogitare codd.; cogi amare Westerh., hoc agitare Schoell | quod β ||
 12 ferre ante non α | contigit Westerh.: contingit (... L) codd. ||
 13 tuque L α || 14 referens L α || 15 ne add. W. | repetisse ea α ,
 repetit G | desiderat G || 17 QVOD — 20 si om. G || 23 <et> ei
 ut vid. L || 27 TAMEN] tibi codd. || 28 prior 2.] potior Westerh.
 (Ter.), at cf. IV 3, 69 || 29 <id est> lenonis α , lenoni β

3.

- 534 **1** QUID FACIAM VNDE TAM SVBITO HVIC ARGENTVM IN-
 VENIAM hic cogitatio est, quemadmodum inuenire breui
 543 tempore possit argentum. — **10** NON TRIUMPHO EX NVPTIIS
 TVIS SI NIHIL NANCISCOR MALI maximum mihi gaudium est,
 si de tuis nuptiis nihil mali patiar, et adhuc me cogis, 5
 547 uti in malo aliud malum quaeram? — **14** VT NVLLVS
 LOCVS RELINQVATVR PRECI ut ex omni parte circumcluda-
 552 mus nostris precibus senis acres <iras>. — **19** PEDETEMPTIM
 TAMEN paulatim temptando uide an auxilium aliquid possis
 554 afferre. — **21** NE PLVS MINVSVE FAXIS omnia tempta, om- 10
 nia experire, ne aut plus aut minus facias, quod post in-
 558 cuses aut cuius te paeniteat. — **25** ISTAEC VERO VILIS
 EST amatoris animo pretium non credit pro ea magnum
 562 esse quam diligebat. — **29** PRAESTO EST AVDACISSIME
 QVOD VIS ONERIS INPONE ECFERET optimus ac necessarius 15
 utrimque semper adest, quodcumque onus impositum su-
 566 stinet. — **33** DICAM IN ITERE HINC MODO TE <AMOVE> cum
 ad Phormionem ire coeperimus, tunc dicam: modo hinc
 discede. uult enim secum solus consilium quaerere, quo-
 modo fieri possit, ut inueniatur argentum. 20

IV.

1.

- 567 **1** QUID QVA PROPECTVS CAUSA ES IN LEMNVN CHREMES
 in hac scaena narratio est itineris, et reuersionis simpli-
 577 cem continet expositionem. — **11** QUID GNATO OBIGERIT
 ME ABSENTE AVDISTIN CHREMES quoniam praeterito tempore 24

5 si] ... L, om. G | patior mali α | et] .. L, om. G ||
 8 senis acres iras Schoell: senes aut res codd. || 11 aut 2.] ... L,
 uel G | quod om. L || 12 aut W.: at G, ac L | cuius te W.:
 te alicuius codd. | ISTAEC] haec β || 15 hec feret G, & L ||
 17 itinere G (Ter. codd.) || 18 coepimus ut vid. L || 19 solus
 secum α || 21 chreme α, L || 22 <narrationis atque> reuer-
 sionis <ORIO> L

senes fecerant pactum, ut filiam Chremetis uxorem duceret* filius Demiphonis — aliter enim res celari non potest, nisi per huiusmodi nuptias puella iungeretur —, et quoniam nunc per errorem credit filium suum aliam duxisse, idcirco cupit excusatum esse et potius quasi quamdam esse causam, quod uxorem duxerit filius. denique 5
 578 adiungit **12** QVOD QVIDEM ME FACTVM CONSILII INCERTVM FACIT NAMQVE HANC CONDICIONEM SI CVI OBTVLERO EXTRARIO rationem reddit, cur ex eo, quod filius eius uxorem duxerit, non eam quam hic uoluit, sibi consilium uacillet 10
et incertum sit: hanc enim condicionem si extraneo ante detulero, habeo necessitatem exponendi unde mihi sit; te autem fidelem esse mihi ita, quemadmodum ego mihi sum, cognoueram. at ille uero alienus, ad quem condicionem istam defero, si uoluerit affinitatem, tacere poterit, quousque familiaritas copuletur. sin autem me contempserit atque spreuerit, plus sciet quam opus est, siquidem in potestate habebit narrare quod comperit. quae res mihi magnam sollicitudinem generat, ne aliquo pacto hoc uxor mea cognoscat: *est enim mihi non leuis metus*, nam hoc 20
 si comperit, superest, ut me excludat *et domo egrediar*. ego etenim de meis solus meus sum' hoc est: illa diues 25
 589 est, ego pauper. — **23** NEQVE DEFETISCAR neque lassabo neque fatigabor. — ADEO EXPERIRIER semper temptare.

2.

591 **1** EGO HOMINEM CALLIDIOREM VIDI NEMINEM QVAM 25
 PHORMIONEM haec scaena expositionem tenet quid cum Phormione actum sit, uti argentum quaereretur, quod lenion

1 duceres G || 3 iungeretur W.: uinc-codd. || 4 quoniam post errorem codd. | nunc W.: hunc (post per α) codd. || 5 potius et G | quasi om. L | causam quandam esse α || 7 incertum consilii α || 11 <ab> extraneo L, <ab extrario id est> extraneo α | antea G || 13 cognoueram Zeune: -ro codd. || 16 quousque intercedet familiaritas α || 18 comperit W.: coeperit codd.; sic et infra 21 || 19 hanc uxorem meam β || 20 non om. L || 23 lassabo G || 24 fatigor codd., corr. W. || 27 sit, <scilicet>?

597 ferri posset pro Phaedria. — 7 VBI PHAEDRIAE SE OSTEN-
DERET NIHILO MINVS AMICVM ESSE QVAM ANTIPHONI agebat
dis gratiam datum sibi esse tempus, in quo tempore
ostendere se posset simili modo se amicum esse Phaedriae,
quemadmodum fuerat Antiphoni. nam ipsius opera Antipho 5
uxorem duxerat: rursus ipsius opera Phaedria redimet
meretricem.

3.

606 1 EXPECTO QVAM MOX RECIPIAT SESE GETA uti error
cumulari possit, interesse efficitur Antipho: ita enim sump-
tum consilium est, uti secundum legem Phormio uelit 10
illam ducere uxorem, quam habet Antipho, ita tamen si
accipiat dotem. hoc autem argentum dotis nomine acceptum
uult Phormio Phaedriae dare, ut ipse pro amica meretrice
lenoni det, ipse uero Phormio offerendo ac prolatando
producat nuptias, si argentum, quod Phaedriae ab amicis 15
promissum est, cum acceptum fuerit, senibus reddatur.
ergo hic dolus fit. Antipho praesens autem audit et uere
credit Phormionem uxorem esse ducturum. — 5 VENISSE
SALVVM VOLVPE EST incolumitas tua ex uoluptate est. —

609/10 9 SIC CIRCVIRI sic aliquem circumueniri. — 10 NAM HERCLE 20
EGO QVOQVE ID AGITANS MECVM SEDVLO INVENI OPINOR RE-
MEDIVM HVIC REI commendat consilium ex cura, siquidem
dicit se, uti etiam ipsi domini fecerunt, de hac re pluri-
618 mum cogitasse. — 13 IS QVI ISTAM quo facilius cognosci
posset 'qui Phormio', breuiter consilium dedit: 'is qui 25
621 istam' aut 'defendit' aut 'cognatam dicit'. — 16 VIDES
INTER NOS SI HAEC POTIVS CVM BONA VT COMPONENTVR
GRATIA QVAM CVM MALA cur non, Phormio, uides potius,

1 ferre β | possit α | vbi] ut *codd.* | ostendat *L* || 3 tempore
om. G. || 6 redimet *W.*: -meret *codd.* || 8 EXPECTO] ex eo *L* α ||
12 hoc autem] *hic desinit cod. L; de l v. praef.* || 17 fit *W.*: sit
codd. || 19 uoluptatis \bar{e} *G* | uoluntate *codd.* || 20 circum iri α ||
21 <ut> opinor *G* || 23 se dicit α | re *l, om. G* α || 25 possit *G* |
dedit] dicit *G* || 27 vt *om. G* α | componamus α (*recte?*) || 28 GRATIA
— Phormio *om. l* | cur — mala *om. G* | uide *l*, ut des α

- ut haec cum bona gratia componamus, non mala per in-
 623 iuriam atque litem? — 18 ERVS LIBERALIS EST quia per-
 suasurus Phormioni aliquid est, primo terrorem incit, de-
 inde blanditur ab utili, cum dicit 'dominus liberalis est,
 qui facile donare possit et lites fugere'. subiunxit et an
 fieri possit, ex auctoritate multorum quod expelli puella
 626 potest. — 21 QUID HIC COEPTAT aliter accipiens serui
 consilium Antipho irascitur. — AN LEGIBVS DATVRVM POENAS
 DICES SI ILLAM EIECERIT IAM ID EXPLORATVM EST respon-
 sio ex sola promissione est, hoc est 'non id metuimus: 10
 habemus enim certum consilium'. post quaestionem sola
 promissione dissolutam terret, quo facilius persuadeat Phor-
 mioni 23 SYDABIS SATIS SI CVM ILLO COEPTAS HOMINE. —
 630 25 VERVM PONE ESSE VICTVM etiamsi contraria efficiatur
 euentu tota persuasio et facile uincatur Demipho, poena 15
 pecuniae est, non capitis, hoc est: condemnari poterit, quod
 effecerit et liberatus erit, sed pecuniaria ista multa futura
 633 est, non meruit eiectionem. — 28 QUID VIS DARI TIBI IN
 MANVM ERVS VT HIS DESISTAT LITIBVS hoc est: quantam
 pecuniam in praesenti accipere uis, ut dominus ab hac 20
 640 lite discedat? — 35 IMMO NON POTVIT MELIUS PERVENIRE
 EO QVO NOS VOLVIMVS Chremes arripit consilium, quod suis
 commodis prosit, uti exclusa ista possit filiam suam De-
 642 miphonis filio collocare. — 37 PRIMO HOMO INSANIBAT quo
 facilius persuadeat, summam necessario dicit maiorem pri- 25
 643 mo petitam. — 38 LIBVIT hoc est: quantum ei libuit,
 quod libitum ei factum est, tantum postulauit. — SI QVIS
 DARET TALENTVM MAGNVM* si aliquis magnum talentum

α^* [28] dicendo 'magnum' innuit tacendo esse et minus. nam
 maius appenditur CXX libris.

2 quia om. l || 3 est ante Phormioni α | terrorem ... atque
 incit l || 4 cum] & l || 5 donari α | posset G, potest l | subiun-
 xit et W.: se iñx&c l, sené iuxit et G || 7 epetat α , temptat G ||
 14 contrario α | efficiatur l, efficitur G, (post euentu) α || 15 et (post
 facile) l, ut α | poenam pecuniae esse β , poena pecuniae α || 17 eie-
 cerit? | sed] ... l, om. G | multatio α || 22 fuit commodis l, com-
 modius α || 26 ei om. G || 27 tantum om. G || 28 aliquid <an> G

dare uellet. ex hoc summa maior quod petita sit, declaratur.

- 645 — **40** QVAESO QUID SI FILIAM SVAM VNICAM LOCARET ut, inquit, ostenderem ei iniuste petitam summam, *hoc ei dixi 'quid? si tu unicam filiam tuam in matrimonium collo-*
 646 *cares, tantundem dotis dares?'* — **41** PARVI RETVLIT NON 5
SVSCEPISSE contempsisti illum propterea, quia non suscep-
 649 et inuenta est quae dotem petat. — **44** HAEC DENIQVE
EIVS FVIT POSTREMA ORATIO EGO INQVIT IAM A PRINCIPIO
 AMICI FILIAM* oratio inducitur Phormionis ad summam 10
 necessariam persuasione uenientis. ac primo causa ponitur,
 cur non ante eam duxerit, quod opus argento sibi fuerit:
'nam iniquas nuptias pauperis ac diuitis futuras esse cre-
debam; idcirco autem non duxi, quia eam uolui ducere,
 quae afferret aliquid, unde dissoluerem quae debebam. 15
 ergo si haec dabit quantum promisit illa quae sponsata
 est mihi, *non dubium est, quin hanc uelim ducere uxorem?*
 661 — **56** AGER OPPOSITVS PIGNORI EST OB DECEM MINAS* no-
 huit semel summam proponere, ne magnitudo terreret, sed
 perscite paulatim rerum necessariorum cum ratione summa 20
 662 concluditur. *denique concitatus decem minas promisit* **57** IAM
 664 *DABO. senex concedit: hoc enim dixit* **59** NE CLAMA PETITO
 HASCE DECEM A ME ego tibi has decem minas dabo. adiecit
 propter ancillam et supellectilem esse alias decem minas
 668 necessarias, et sic rationali petitione summa est. — **63** SE- 25
 SCENTAS PERINDE SCRIBITO MIHI DICAS magnitudine summae

α^{*10} per ethopoeiam (aethopeiam *cod.*).

* $[18]$ id est: agrum dedi loco pignoris, id est uadimonii, ob decem minas, quarum singulae XXX solidis appenduntur.

2 s. u. f. α || 3 ostenderet (*om. ei*) *G* || 4 tu *om. G* | unicam post tuam *G* || 6 <sed> contempsisti *codd.* | istud α | suscepisti *Westerh.* | nam sic cepit *codd., corr. W.* || 11 peruenientis persuasione α || 13 pauperes ac diuites et credebant *G, corr. W.* || 14 idcirco autem | et idcirco α | ducere uoluit α || 15 soluerem *G* | quod α || 18 positus *G* | est pignori α || 19 semel] simul *Zeune, at cf. Don.* || 23 adiecit — summa (*add. effecta?*) est] dum propter ancillas et supellectilem inter omnia ad XXX minas peruenit α || 26 mihi scribito *G*

- excitatus exclamat 'quas uelit calumnias mihi et causas Phormio indicat'. positum est autem 'sescentas' pro quantilubet, ut (*Cic. in Verr. II, I 47, 125*) 'possum sescenta
 670 decreta proferre'. — **65** QVAESO EGO DABO QVIESCE TV MODO
 <con>sensum commodat senex, dummodo filia sua nubat 5
 673 Antiphoni. — **68** MEA CAUSA EICITVR *propter me ista*
 674 *eicitur*: iustius est, ut ego perdam. — **69** QVANTVM POTES
 ME INQVIT CERTIOREM FACITO quia leno crastinum diem con-
 stituit, cum dixit (*III 2, 46—48*) 'miles cras mihi argen-
 tum se dare dixit: mea lege utar, ut prior sit, qui prior 10
 ad dandum est', idcirco celeriter dari argentum desiderat. —
 678 **73** QVAE QVIDEM ILLI RES VERTAT MALE *hoc est: inde*
minus sumat, cui ex necessitate sum daturus, ut (*Verg. Ecl.*
IX 6) 'hos illi — quod nec bene uertat — mittimus
 680 haedos'. — **75** FRVCTVM QVEM LEMNI VXORIS REDDVNT PRAE- 15
 DIA quem fructum apud Lemnum reddunt praedia uxoris
 meae. — **76** TIBI OPVS ESSE DIXERO si pecuniam uxor
 quaerere uoluerit, dicam quod tibi opus fuit.

4.

- 682 **1** GETA QVID EGISTI in hac scaena iracunde interro-
 gat dominus, at seruus simpliciter interrogari se credens 20
 narrat quid egerit: EMVNXI ARGENTO SENES a senibus argen-
 tum abstuli. ita et reliqua aliter interrogatus aliter respon-
 sionem suscepit. — **9** QVID MINVS VTIBILE FVIT QVAM HOC
 690 VLCVS TANGERE* *hoc est: <***> hoc ulcus contingere*, siquidem
 inmissa patri spes est uxorem extrudi* *posse. at nunc si* 25
 Phormio accepit dotem, nempe ei ducenda est uxor. *sed*

α^* [24] est autem ulcus, quod ex se in carne nascitur.

*[25] id est expelli.

2 inducat *G* | autem est α | quantis nubet *codd.*, corr. *W.* ||
 3 uti *codd.*; ut Cicero *Westerh.* || 5 consensum *W.*; ass- *Westerh.* ||
 6 eicietur *G*; sic et infra || 7 iustius *W.*: ipsius *codd.* | ego ut
 α || 9 se argentum α || 13 *m̄ m̄i9 sūmat G* | ut <uigilius> α ||
 17 esse opus tibi *G* || 20 ac α || 21 <id est> a α || 24 *lac. sign. W.*;
 inutile fuit *vel sim. suppl.* || 26 nempe — uxor] uxorem ducet α

quid fiet si eam non duxerit? argentum reddet. ita nostra causa ibit in neruum, hoc est in periculum, sicut supra (II 2, 11) dictum est de Phormione 'uereor, ne istaec fortitudo in neruum erumpat denique'. — 15 NIHIL EST ANTIPHO QVOD NON MALE NARRANDO POSSIT DEPRAVARI quodcumque est, facile mala narratione deprauari potest et a bonitate deduci. — 24 QVOT RES POSTILLA MONSTRA EVENERVNT MIHI ordo: postilla quot mihi res euenerunt, quae res monstra sunt. — 27 INTERDIXIT ARIOLVS <ARVSPEX> VETVIT ANTE BRVMAM AVTEM NOVI NEGOTII QVID INCIPERE 10 ordo: aruspex autem uetuit noui quid negotii ante brumam incipere.*

α [9] fingit causas, quibus protrahendo nuptias interea uotis fruerentur. aruspex autem et ariolus hoc differunt, quod ariolus diuinat de humanis, aruspex de diuinis. canis intrans et gallina cantans malum omen significant.*

5.

- 713 1 QUIETVS ESTO INQVAM EGO CVRABO NE QVID VERBORVM hac scaena Demiphonis continentur uerba promittentis fratri omnia se esse facturum, uti Phormio cogatur et 15 argentum accipere et uxorem ducere. — 3 VT CAVTVS EST VBI NIHIL OPVS EST iam notat senem, quod illic diligens sit, ubi opus non sit, propterea quoniam argentum non uere Phormioni dabitur, sed Phaedriae. — 4 MATVRA DVM LIBIDO HAEC EADEM MANET accelera, dum uoluntas permanet. 20 quo facilius caritas esse doceatur, admonet celeritatis. — 722 10 NOS NOSTRO OFFICIO NIHIL EGRESSOS ESSE quod oportebat nos secundum officium nostrum fecisse atque complese, quippe qui tantum dotis dederimus, quantum poposcerat Phormio. — 723 11 QVID TVA MALVM ID REFERT quid id ad te attinet? 25 'malum' autem interiectio est nihil significans. — QVID

3 uereor de phormione G | ne] ut *codd.* || 5 QVOD NON] quin Ter. | deprauarier Ter. || 11 ante om. G || 14 hac] hec G, in α || 18 non om. α | quam G || 20 <id est> accelera α | uoluptas G | permanet] est α || 26 est <irascentis> α

TVA REFERT quid tibi prodest? cui subiungitur MAGNI DE-
726 *MIPHO* hoc est: magni refert. — 14 *MVLIER MVLIERI MAGIS*
CONGRVIT feminae femina magis poterit persuadere.*

α* [3] partes enim uirorum uiros, feminarum feminas, ut docet
Horatius (?), agere conuenit.

V.

1.

- 728 1 QUID AGAM QVEM <MIHI> MISERA AMICVM INVENIAM
haec scaena est, quae soluit errorem. *anus quoque* Sophrona 5
egreditur: comperto, quod excludi habet a nuptiis puella,
quaerit auxilium: inuenit senem patrem et narrat, quem-
admodum res gestae sint, et se ab hoc facto, quod puella
nupserit, excusat per ueniale statum, quod hoc quod
730 factum sit necessitate sit factum. — 3 *NAM VEREOR ERA* 10
NE OB MEVM SVASVM INDIGNA INIVRIA AFFICIATVR uehementer
pertimesco, ne Philumena propter meum consiliũ graui
732 *afficiatur iniuria.* — 5 *NAM QVAE HAEC ANVS EST* ordo:
quaenam haec anus est? Virgilius (*Georg. IV 445*) 'nam
quis te, iuuenum confidentissime' pro quisnam. — QVOD 15
VT FACEREM EGESTAS ME LMPVLIT hic est tota illa purgatio,
quod inopia fecit, ut puellam illam in matrimonio collo-
caret, cum firmas nuptias esse crederet, quod absente patre
filius duxisset uxorem. quamquam temptat etiam quandam
734 compensationem, cum dicit 7 VT CONSVLEREM VITA VT IN 20
735 *TVTO FORET hoc est: feci, sed et profui.* — 8 *NISI ME ANIMVS*
FALLIT AVT PARVM PROSPICIVNT OCVLII duobus modis con-

3 femina feminae α || 5 <in> hac α | soluit] solū (*post*
errorem α codd. | errorem <continet> *male suppl. G* | Sophrona
ante quae α || 6 *compto G*, *patiens α* | *habeat α* || 9 *exclusam*
α | *quod 1.] quia α* || 11 *suasum* <solacium indigne> *indigna G*
(*gloss. et var. lect.*) || 14 *est*] *ut α* || 15 *quod om. G* || 16 *compulit*
G | *praerogatio l* || 17 *illam om. G* | *in om. l α* || 19 *uxorem du-*
xisset α || 20 *vt 1.] ut id l* | *uitā G α* || 21 *hoc — profui W.*: hic
enim fecisset et profui *G*, . . . est profui *l* || 22 *contemptam G α*

- ceptam ueritatem tenemus: dum et oculi prospiciunt et
 animus per pupillas integer foras mittitur, ne uisus aliquo
 740 errore fallatur. — **13** ESTNE HIC STILPHO cognitum do-
 minum eo nomine appellauit, quo apud uillam. *sed quoniam*
in ciuitate nunc est, ubi hoc nomine dicebatur, Chremes 5
scilicet, idcirco nomen negauit metuens, ne uxor sua hoc
 possit agnoscere. denique admonet, ut a foribus paululum
 746 concedat et non iam se hoc nomine appellet. — **19** EFFV-
 747 TIRETIS uerbose aliquid diceretis. — **20** ISTOC POL NOS
 TE INVENIRE MISERAE NVMQVAM POTVIMVS haec causa est, 10
 cur te non potuimus reperire, quod hoc nomine nuncu-
 749 paris. — **22** MISERAM ME interrogata Sophrona anus 'ubi
 illae sunt?', quasi doliturus dominus esset, cum audisset
 uxorem mortuam, prius gemitum commodauit, cum ille
 accepturus aliter sit: quippe leuabitur cura, ne duae uxores 15
 750 in una ciuitate sint. — **23** EX AEGRITVDINE MISERAM MORS
 CONSECVTA EST breuiter et casus et causam ostendit. —
 751 **24** EGO AVTEM CVM ESSEM ANVS IGNOTA EGENS DESERTA hic
 iam purgatio est illa ueniali statu posita, cum dicit ne-
 cessitate factum, quod 'anus' fuerit, quod 'egens', quod 20
 'ignota', et tamen non admodum male *consuluerit*, cum
 adulescenti et diuiti dederit, de quo dixit **26** HARVM QVI
 754 EST DOMINVS AEDIVM.* — **27** QUID AIS miratur potius
 quam interrogat: id enim audiuit, quod fieri per uota
 757 cupiebat. — **30** QVAM SAEPE FORTE TEMERE EVENIVNT QVAE 25
 NON AVDEAS OPTARE frequenter obtinentur per casum atque
 fortunam quae uix optare quis audeat. *nam modo inueni*
 α*[23] multo enim honestius aliquam personam interdum aut
 ab officio aut a negotio designare quam puro nomine.

1 et 2.] cum β || 2 per pupillas] pupulos l, populi G |
 integer post mittitur α || 3 cognitum dominum] Chremetem α ||
 4 appellat α | quo W.: quod *codd.* | uillam] Lemnum <uocabatur> α | sed Zeune: et l, fuit G || 6 <qui> idcirco α | hoc om. G ||
 7 posset agnoscere <quae morabatur athenis> α || 8 hoc] eo G ||
 11 cur] quare G || 13 illa est *codd.* | dolens l | dominus esset
 W.: dñs G, dñe α, om. l || 15 cura ñ G, ... an l || 20 ignota
 ... egens G || 21 cum om. G || 23 AIS non est Ter. || 26 obti-
 nentur] obtingunt ea α || 27 exoptare l (*recte?*)

- filiam nuptam cum eo, cum quo esse cupiebam, et eam diligere, quod quidem magna nos cura et opera ut fieret laborabamus; at nunc sine cura nostra sola haec anus cuncta*
 762 *complevit. — 35 NVNC QUID OPVS FACTO SIT VIDE nunc scies, quid votis maximis petamus. quasi admonet senem, uti*
 764 *prospiciat filiae, quod adolescentuli pater iracunde ferat filium suum duxisse uxorem se absente. — 37 SED PER DEOS ATQVE HOMINES ut retorquere aniculae posset silentium, ne aliqui eius esse filiam agnoscerent, per deos atque*
 765 *homines rogat potius quam terret. — 38 NEMO EX ME IO SCIBIT docta responsio: nostri etenim silentii promissio esse debet. res enim alio pacto fortasse possit agnosci: quod in nobis est, nostram taciturnitatem debemus polliceri.*

2.

- 766 **1** *NOSTRAPTE CVLPA FACIMVS VT MALOS EXPEDIAT ESSE* haec scaena uerba tenet Demiphonis reuertentis, postea-
 quam argentum datum est: 'nostra ipsa culpa facimus, uti mali malos esse cupiant, dum nobis in bonitate per-
 768 *seuerare cupimus'. — 3 ITA FVGIAS NE PRAETER CASAM QVOD AIUNT in proverbio hoc est 'cum fugias, non ante casam, sed in casam': etenim stultum est cum auxilium*
 771 *auxilium tuae domus debes petere, non alienum. — 6 PLANISSIME HIS NVNC PRAEMIVM EST QVI RECTA FACIUNT PRAVA sine dubio namque munus ac praemium his datur, qui, cum sint mali, <e> rectis prava faciunt, cum nos benigni uolu-*
 773 *mus esse et postulata concedimus. — 8 MODO VT HOC CON-*

2 opere l G, corr. W. | laboramus G || 7 sine cura nostra om. l || 4 nunc scies W.; nescies l G || 5 quod G | maxime l | petebamus G | monet <anus> ut senex α || 6 <et> quod G, quia α | fert iracunde eum se absente uxorem duxisse α || 7 filium suum ante iracunde G | SED] Et G, At ille α || 9 ne aliquis ... recognosceret l, ne suam filiam quisquam resciscat post terret <aniculam> α || 12 quid l | in W.: id l G || 13 est om. l || 15 reuertent...tea mandatam est argentum l || 20 enim l G || 21 in om. G || 22 alienae α || 23 nunc his G || 24 namque om. l | qui mali sunt & directa prava l || 25 e add. W. | cum] si l || 26 et om. l | concedamus l

SILIO POSSIT DISCEDI ne paeniteret dominum amplius pecuniae datae, terroris aliquid seruus adiecit: uideri suggestum, si modo perseueret, ut ille eandem quam promisit ducat

776 uxorem. — **11** ITA FACIAM VT FRATER CENSUIT mandatorum memor pergere ad uxorem uult, ut eam ducat ad puellam et persuadeat puellae, uti cum uoluntate discedat

778 a uiro. — **13** ARGENTVM INVENTVM EST PHAEDRIAE secum loquitur seruus acta enumerans et quod argentum sit inuentum constituens: 'inuentum est argentum Phaedriae, quod lenoni det: lis nulla proferetur Phormioni, nam Phormio ducturus est uxorem secundum dictum'. sed <si> repetitur

780 argentum? ita **15** IN EODEM LVTO HAESITAS hoc est: pari in re uersaris VERSVRAM SOLVENS* creditorem mutans. cui respondetur 'sed praesens malum in futurum abiit et plagae crescunt: ergo inspice'. his consilium confirmauit, quid facere debeat.

α*[13] (VERSVRAM SOLVES) id est pro calliditate poenas lues. unde uersipellis.

3.

784 **1** AGEDVM VT SOLES NAVSISTRATA FAC ILLA VT PLACETVR NOBIS sicut adsoles, benignitatem tuam praesta, effice, ut placetur nobis, ne se dicat eiectam, sed cedat propria

786 uoluntate. — **3** PARITER NVNC OPERA ME ADIUVAS <ita nunc me adiuuas> opera tua, cum uadis ad puellam per-

787 suasura, quemadmodum ante m<ihi> o<pitulata es, cum a te> rem accepi. — **4** AC POL MINVS QVEO VIRI CVLPA QVAM ME

2 terroris Zeune (cf. Don.): et erroris l, erroris Gα | adiecisse uidetur suggestum sit modo ille perseueret et eandem G || 3 quam] ut α || 5 uult] fratris deliberat α || 6 et] ac l | <ipsa> puellae persuadeat α || 7 est inuentum G || 9 Phaedriae argentum l || 10 proferetur Zeune: -ratur l G | Phormionis G | nam W.: ne G (de l non liquet) || 11 si add. W. || 12 hac (om. est) l | pari in W.: parū Gα, in l || 13 solues α || 14 sed] scilicet l | et] sed l || 15 hic l | confirmatum G || 18 effice om. G || 19 placata nobis sit l (recte?) | cedat W.: credat G, -tur l || 20 ita — adiuuas suppl. W. || 21 persuasura <ut sponte abeat> α || 22 mihi — accepi W.: morē accepit G (de l non liquet)

- DIGNVM EST* facio quidem, sed non tantum quantum me
 788 dignum est facere possum propter uiri culpam, **5** *QVIA*
POL MEI PATRIS BENE PARTA INDILIGENTER TVTATVR *siqui-*
dem ex his praediis bina talenta percipere solebat, † uite uix
 790 *nihil quod afferre.* — **7** *STATIM CAPIEBAT hoc est perpetuo et* 5
coniuncte. — *VIR VIRO QVID PRAESTAT inter uirum et uirum*
 793 *quid interest.* — **10** *PARCE SODES cum uidisset mulierem*
domi forisque iracundia suscitata — est enim natura mulie-
 rum, uti de uiris querantur, maxime si ipsae diuites sint —
 eam temperare continuo uoluit dicens causam, cum puella, 10
 quam persuasura sit ut discedat, non leue uerborum futu-
 rum esse certamen.
-
- 795 **12** *<EHM> DEMIPHO egreditur* Chremes: recognito, quod
 illa filia sua sit, a Demiphone quaerit, an datum sit
 argentum. quia uidet tamen diuelli uxorem non posse, dicit 15
 non posse abduci, causam ponens quod uterque se diligit,
 et dicit se comperisse, quod illa sit cognata. quantum
 potest, in memoriam reuocare uult signis quibusdam, quo
 Demipho intelligat filiam suam [cognatam] se comperisse,
 803 quoniam confiteri non potest uxore praesente. — **20** *VIDE* 20
<NE IN COGNATAM PECCES uide>, inquit, ne tu in hac <re>
peccatum cognatae facias, quod occulte intelligi 'filiae tuae'
 807 *uoluit.* — **24** *ITA ME SERVET IVPITER interrogatus saepius*
Chremes iurciurando uult sibi probatum esse, quod illa
 811 *cognata sit, sicut iam interrogatio designat* **28** *VIN SATIS* 25
QVAESITVM ISTVC ESSE uis concedam tibi, ut hoc quaesi-

1 non et 2 possum (hoc om. G) post culpam α || 3 parta
 <praedia> α || TVTATVR seruat codd. (gloss.) || 4 fort. uir autem nihil
 habebat quod afferret || 7 <id est> interest α | mulierum uidisset α
 8 naturale α || 9 maxime post ipsae G | ipsi α || 11 quam] q̄ G
 ne ... esset G || 13 recognita α || 14 quaerit a demiphone α ||
 15 argentum <quod datum nollet, tamen generaliter dicit abduci
 non posse et hoc prospiciens non aperte hoc loquitur, quod Phor-
 mioni nollet argentum dari. generaliter> tamen α | dicit abduci
 non posse α, abduci G || 17 sit illa α || 18 quo W.: quod codd. ||
 19 cognatam (post esse pro se α) del. W.; gnatam (del. filiam)
 Schoell || 20 quoniam — praesente post 25 designat G || 21 NE —
 uide suppl. W. | tu — peccatum W.: dū hac pett G

- ueris? quid deinde faciemus de 'illa amici filia'? hoc est
 814 de tua, quod uult intelligi. — **31** SIC POL COMMODIVS IN
 OMNES ESSE ARBITROR hoc arbitror rectum factum et circa
 omnes esse utile. ut illa maneat propterea, <quia> liberalis
 est uisa: non enim decebat filio excludi coniugem. — 5
 819 **36** HEVS NE FILII QUIDEM NOSTRI RESCISCANT VOLO ita silen-
 tium huius rei cupio, ut ne filii quidem nostri audiant.

4.

- 820 **1** LAETVS SVM VT MEAE RES SESE HABENT Antipho
 adolescens ignorans, quod comperta sit uxor sua filia esse
 Chremetis, iam non tristis est et secum loquitur fortunas 10
 dicens Phaedriae meliores esse propterea, quod in tali
 cupiditate sit, quam breui opere et parua mercede comple-
 uerit: 'qualescumque' inquit 'meae fortunae sunt, licet tristes,
 tamen propter fratrem lactus sum ex eo, quod ei contigit,
 821 quod desiderauit'. — **2** QVAM SCITVM EST* EIVSMODI IN 15
 ANIMO PARARE CVPIDITATES <hoc> est: quibus mederi facile
 825 possim, cum aduersi forte aliquid contigerit. — **6** QVIN
 SI HOC CELETVR IN METV SIN PATEFIAT IN PROBRO SIEM ita
 826 mihi periculum est semper, quicquid euenerit. — **7** NEQVE
 ME DOMVM RECIPEREM NISI SPES MIHI ESSET OSTENTATA HVIVS 20
 HABENDAE quod Phormio dilationem petiturus sit.
 α*[13] pulchrum et elegans est admodum.

5.

- 829 **1** ARGENTVM ACCEPI TRADIDI LENONI haec scaena iac-
 tantiam Phormionis insinuat, quod consiliis suis quae
 830 uoluerit cuncta compleuerit. — **2** CVRAVI PROPRIA VT PO-
 TIRETVR effeci, ut propriam haberet Phaedria, siquidem 25

2 tua <scilicet> α | uult intelligi] quia aperte non potuit,
 occulte dixit α || 4 quia add. W. || 10 fortunas — esse] laudans
 fortunas phaedriae α || 14 contingit G || 15 huiusmodi G, tales
 α || 16 praeparare G | cupiditates ante in α, om. G | hoc add.
 W. || 17 possit α | aduersum aliquid forte α || 18 celetur <patri>
 G || 21 periturus G, corr. W. || 22 iactationem α || 23 insinuat]
 continet α

- 832 EMISSA EST MANV.* — 4 NAM ALIQVOT HOS SVMAM DIES
 834 hoc est: dilationem petam. — 6 QVO PACTO SATIETATEM AMORIS
 AIT SE VELLE ABSVMERE quemadmodum amorem suum dispo-
 836 nit. — 7 VICISSIM PARTES SVAS ACTVRVS SIS quemadmodum
 tu propter facinus ductae uxoris patrem fugisti, ita etiam
 ille propter meretricem afuturus est rogauitque te, ut cau-
 sam pro se diceres.

α*[1] tribus enim modis fiunt liberi, id est censu, uindicta
 uel manumissione. et censu quidem, quo se redimit capti-
 uus, posito in libra ante magistratus urbis liber efficitur;
 uindicta uero est uirga, qua in conspectu omnium tactus
 absoluebatur; manumissio quoque uerbo ubilibet fiebat.

6.

- 841 1 O FORTVNA O FORS FORTVNA haec scaena totum
 soluit errorem, quod puella est cognita, quod conceditur
 Antiphoni. nam Geta seruus narrationem supponit, quae
 docet, quemadmodum cognitio sit effecta. 'fors fortuna'
 euentus fortunae est, 'Fortuna' autem ipsa dea est. —
 844 4 QVIN HVNC HVMERVM ONERO PALLIO saepe dixi istas
 comoedias esse palliatas, ubi personae sint Graecae, ut in
 Eunucho (IV 6, 31) 'attolle pallium'. sunt autem togatae,
 848 ubi personae Romanae sunt. — 8 NVM MIRVM AVT NOVVM
 EST REVOCARE CVRSVM CVM INSTITVERIS quasi quadam con-
 suetudine istuc contigit, uti, cum mali quid deposueris,
 849 reuocares. — 9 NVMQVAM TV ODIO TVO ME VINCES num-
 850 quam tua pertinacia me reuocare contendes. — 10 VAPV-
 LABIS dictum, quod sibi dici debuerat, minitatur ipse. —
 851 11 FAMILIARIOREM ESSE HVNC OPORTET hoc est ita seruum,
 852 ut et nunc sum. — 12 CONGREDERE ACTVTVM cito me

1 HOS om. G || 2 id est α || 8 FORTVNA O FORS om. G ||
 9 terrorem α || 11 <0> fors α || 12 <id est> euentus α || 13 <ex>
 honero α | istas <personas in> comoediis α || 14 ubi W.: ut
 codd. | sint ostendantur ex habitu esse α || 15 attollo codd. |
 togae codd., corr. Zeune || 16 ubi] si α || 19 <id est> numquam
 pertinacia tua α || 20 contendes] poteris α | uapulabere id
 quod α || 23 <id est> cito α | mecum ueni codd.

- 854 conueni. — **14** NAM SINE CONTROVERSA AB DIS SOLVS DILIGERE ANTIPHO hoc est: nulla dubitatione, nulla quaestione
- 856 ab dis manifestum est quod diligaris.* — **16** SI TE DELIBVTVM GAUDIO REDDAM si te* madentem laetitia reddam. —
- 857 ENECAS me crucias. — **17** QVIN TV HINC POLLICITATIONES AVFER tolle de medio promissiones solas et rem potius
- 859 narrato. — **19** MODO ARGENTVM TIBI DEDIMVS huic narrationi initium est, unde oportuit, sumptum: adeo, quod in potentia < tua > fuerat, cum tibi dedimus, missus a domino sum ad uxorem tuam, Antipho. cum in gynaeceum ire coepissem*, puer quidam Mida me pallio comprehendit ac me prohibuit intro < ire >: dixit Sophronam nutricem cum Chremete introgressam. id ego sollicitus accessi, spiritum uocemque compressi* captans sermonem: audiui pulcherrimum facinus, quo paene exclamaui gaudio et cognoui, quod patruus tuus uxori tuae Phanio pater sit. — **34** ALIQUID CREDITO PHORMIO ESSE CAUSAE quod Phormio fecerat quaestionem, an ueri simile esset, ut illa patrem suum nesciret, seruus inquit 'crede aliquid esse causae, ut ipsa nesciret, sed me scire non potuisse cuncta quae intus agebantur'. huic rei argumenta proferuntur haec, quod Phanio pater Chremes sit, siquidem 'egreditur patruus tuus foras, cum tuo patre regreditur rursus intro', quod 'uterque dixerunt tibi potestatem iam puellae facere et me nuntium huius rei esse uoluerunt'.

α * [3] quippe controuersia est contradictio ex affirmatione et negatione eiusdem rei, unde nascitur status.

* [4] repletum (add. et)

* [11] γυνή (gin&h cod.) Graece, Latine mulier: inde gynaeceum (ginec- cod.) locus, ubi mulieres operantur.

869 * [14] Virgilius (Aen. II 774) 'uox faucibus haesit'. — **29** PULCHERRIMVM FACINVS est enim et turpe, dum facinus pro bono et pro malo facto accipitur.

2 id est α | nulla ... nulla] sine ... sine α || 6 promissiones tolle α || 9 tua add. W. || 12 intro duxit G, corr. W. || 15 < cum > gaudio α | patruus — CREDITO om. G (de l non liquet) || 17 quod] quoniam α || 19 crede Westerh.: credo codd. | scire post agebantur α || 21 pater phanii sit chremes α || 22 egreditur W.: cred- codd. || 23 regreditur W.: egr- G

(7.)

- 885 **2** SVMMA ELVDENDI OCCASIO EST MIHI NVNC SENES
 posteaquam puellae cogniti sunt parentes, Phormio consi-
 lium reperit, quemadmodum propter argentum, quod Phae-
 driae datum est, senes ludat, *uti non reddatur*: fingit
 quippe *se uxorem eam uelle ducere*, quae iam separari
 non potest, ut, cum illi non dederint uxorem, necessario
 dotem perdant. hoc enim dixit '*nam argentum, quod da-
 tum est, ingratis*' inuitis '*arripietur et erit ita datum,*
 889 *quemadmodum fuit*'. — **6** HOC QVI COGAM hoc unde agam
 et perficiam, ipsa ratione cognoui. 10

8.

- 894 **1** DIS MAGNAS MERITO GRATIAS HABEO ATQVE AGO haec
 scaena concertationem tenet Phormionis parasiti et senum:
 illi argentum repetunt, hic pugnat ex pacto, uti aut ar-
 gentum perdant aut uxorem dent. quae res statum con-
 tinet qualitatis negotialis, qui quidem ita proponitur (*v. 34*) 15
 897 '*nam non aequum est me propter uos decipi*'. — **4** PRIVS
 903 QVAM DILAPIDET perdat atque consumat.* — **10** QVANTA
 HAEC MEA PAVPERTAS EST TAMEN ADHVC CVRAVI VNVM fingit
 se fidelem esse: '*licet*' inquit '*paupertas in me sit, tamen*
 911 *curavi, ut mihi semper fides sit*'. — **18** NAM QVI ERIT POPVLI 20
 RVMOR INQVIT causam reddit senex, cur non pacta seruet:
 quod rumoris infamiam metuens puellam *de domo* nolit
 915 eicere. — **22** ILLVDITIS ME *etiam* accusatiuum regit casum.
 922 hoc uerbo *frequenter* utitur. — **29** IVBE RESCRIBI quoniam

α^* [17] unde dilapidatores dicuntur prodigi et luxuriosi.

1 mihi est G || 4 fingit quippe] quippe habet α || 5 eam
 uxorem G || 8 inuitis *fort. del.* | accipietur G || 15 negotialis
 qualitatis α | qui l , *om. G\alpha* | equidem ita G , ita quidem α ||
 17 <id est> perdat α || 19 esse *om. l* || 20 ut mihi *om. l* ||
 22 noluit β || 23 casum regit hoc uerbum α

- argenti acceptio per scripturam fiebat*, ideo 'rescribi',
 937 quod est renumerari. — **44** ENIMVERO SI ODIOSI ESSE PER-
 GITIS conturbatus *senum iracundia ac uolentia* Phormio
 iam uult prodere, quod aliam Chremes habuerit Lemni
 938 uxorem. — **45** VOS ME INDOTATIS MODO PATROCINARI FORTASSE ⁵
 ARBITRAMINI ETIAM DOTATIS SOLEO* 'indotatis' dixit Phanio*,
 948 'dotatis' dixit uxori Chremetis*. — **55** ME LVDIFICAMINI
 964 me luditis. — **71** GLADIATORIO ANIMO quo iam perituri
 981 facile alios uulnerant. — **88** HVC SI QUID LIBET ad domum
 scilicet uxoris. 10

- α* [1] quae uocabatur chirographum
 * [6] usus plurali pro singulari
 * [6] quae sine dote nupserat.
 * [7] cui patrocinari uolebat prodendo riualem.

9.

- 990 **1** QVIS NOMINAT ME in hac scaena reus senex fit
malae tractationis, quod aliam in uilla uxorem habuerit.
 1004 est autem status uenialis. accusatio uero hinc incipit **15** IN
 LEMNO CLAM TE VXOREM DVXIT, cuius comprobatio magni-
 fice impleta est, quod adiecit **17** ET INDE FILIAM SVSCEPIT: **15**
 1010 unde indignata [†]hic ad uxorem conuertitur. — **21** VBI
 AD VXORES VENTVM EST TVM FIVNT SENES tum meliores satis
 1011 sunt, cum uentum est ad uxores*. — **22** [DISTAEDET id
 ibat in Lemnum et illic diutissime manebat: merito apud ²⁰
 α*[18] abhinc usque ad finem continuatim pulcherrimus statuum
 et figurarum ordo contextitur.

1 ideo <ait> α || 2 id est α | renumerari <iubet> G | ESSE
 om. β || 3 ac] et l || 4 Lemni] ... l, om. G || 6 dixit indotatis α ||
 7 dixit] uero id est α || 8 ludebatis G, <id est> luditis α | quo
 iam] qui etiam α || 9 LIBET] debet G || 11 Qui α || 13 uera G ||
 14 comprobatio W.: impr. *codd.* || 15 completa α || 16 hic uxor
 est et conuertitur α; fort. uxor ad Demiphonem conuertitur ||
 18 DISTAEDET — pudet *secl. W.* || 19 ipsa ratione] indignatione
 et argumentis plena, quam Demipho per deprecationem mitigat α

- Lemnum in fructibus uilitas dicebatur*. hinc defensio est,
 1014 cuius rei hoc principium est **25** EGO NAVSISTRATA ESSE
 IN HAC RE CVLPAM MERITO NON NEGQ. subiungitur narratio
 1017 **28** VINOLENTVS FERE ABHINC ANNOS SEDECIM. cum ueniali
 statu, quod uinolentus sit, in qua re ignoratio est, *domini* 5
 1020 obsecratio opponitur **31** QVAMOBREM TE ORO VT ALIA TVA
 1022 FACTA SVNT AEQVO ANIMO HOC FERAS. — **33** AETATE PORRO
 MINVS PECCATVRVM PVTEM quia ille dixit *ante* 'annos sede-
 cim', haec collegit 'quid ergo sperare possum hunc non
 peccaturum esse circa aetatem, quasi non illo tempore 10
 1030 senex fuerit, *si tamen senectus faciat uerecundos?*' — **41** AD
 AVREM OGGANNIAT *id est* in aurem frequenter dicat 'ignosce'.*
 1035/51 — **46** ORAT CONFITETVR PVRGAT <*****>. — **62** VIN
 PRIMO FACERE QVOD EGO GAVDEAM *ut oportuit*, *Phormio of-*
ficii sui rem quaerit, quod edax esset. in extrema parte 15
 1054 cetur. — **65** SED VBI EST PHAEDRIA IVDIX NOSTER propter-
 ea 'iudex', quia sic a muliere dicta sententia est (v. 57):
 'quod is iubebit faciam' *inquit et recte ad illum delata*
sententia est: aliter enim de patre filius non potest iudicare. 20

α* [12] gannitus tamen proprie uox uulpium est.

1 hinc — principium est *post* NEGQ *codd., transp. W.* ||
 3 narratio <est> α || 6 consecratio G || 8 dicit G || 9 ego
Westerh. || 12 *id est del.?* | frequenter in aurem α || 13 *lac.*
sign. W. || 14 officii uir ē querit quod edax semet G, *corr. W.* ||
 15 postrema α || 18 est *ante* dicta α || 19 <ut> quod G